

67 68 82-
چیتاقه (۴ نجی رازرد) دردنجی قرائت

ЧИТАНКА

ЗА IV. РАЗРЕД

СРПСКИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА

معارف نظارت جلیه سنك ۶۱۰ نومرولو و فی ۲۲ جمادی الاخر سنه ۱۳۱۵
و فی ۲۷ تشرین اول سنه ۱۳۱۴ تاریخلی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

По дозволи Министерства Просвете у Цариграду
№ 610 од 22. Цемазиул-Ахир 1315; 27. Теширини Евел 1314.

درسعادتہ آ زلیچ مخدوماریتک مطبعہ سنده طبع اولمشدر
Штампано у штампарији СИНОВА А. ЗЕЛИГА

У ЦАРИГРАДУ

1899

﴿ جيتانقہ (۴ نجی رازرد) دردنجی قرائت ﴾

ЧИТАНКА

ЗА IV. РАЗРЕД

СРПСКИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА

معارف نظارت جلیه سنك ۶۱۰ نومرولو و في ۲۲ جاذی الاخر سنه ۳۱۵
و في ۲۷ تشرین اول سنه ۳۱۴ تاریخی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

*По дозволи Министарства Просвете у Цариграду
№ 610 од 22 Цемазиул-Ахир 1315; 27 Теширини Евел 1314*

درسعادته آ. زلیچ خدمتاریك مطبعه سنده طبع اولمشدر
Штампано у штампарији СИНОВА А. ЗЕЛИЋА
У ЦАРИГРАДУ

1899

О Богу

1

1. Љуби Господа Бога својега свим срцем својим, свом душом својом, свом мишљу својом, — то је прва и највећа заповест ; а друга је као и та : Љуби својега ближњега као себе самога.

2. Господу Богу својем клањај се и Њему једноме служи.

3. Бог је дух, и који му се моле, *духом и истинном треба да му се моле.*

4. Људи, који се само устима приближују Богу и само устима поштују Бога, а срцем својим стоје далеко од њега, — узалуд служе.

5. Ако принесеш дар свој олтару и онде се сетин, да брат твој има нешто на тебе ; остави свој дар пред олтаром, и иди те се најпре помири с братом својим, па онда дођи и принеси свој дар.

6. Сваки дом треба неко да начини ; а који створи, оно је Бог.

7. Који неће да познају Бога, пуни су сваке неправде, злоће, пакости, зависти, убиства, свађе, лукавства; то су шапгачи, онадачи, силеџије, хвалише, поношљивци, измишљачи зала, непокорни родитељима, неразумни, невере, нељубавни, непомирљиви, немилостиви.

8. Понизите се пред Богом, и подигнуће вас. Будите чисти и трезвени у својој молитви.

О ближњима.

2

I. Овако је казивао *Исус Христос* своју науку:

1. Све што хоћете да вама чине људи, чините и ви њима; то је закон, и то су пророци.

2. Љубите један другога, као што ја вас љубим; по томе ће сваки познати да сте моји ученици, ако се уљубите међу собом.

3. Стари су казали: Љуби ближњега својега, а мрзи непријатеља; а ја вам кажем: Љубите и непријатеље своје, благосиљајте и оне, који вас куну, чините добро и онима који вас мрзе, молите се Богу и за оне, који вас гоне; да budete синови својега оца, који је на небесима, и који заповеда својем сунцу да обасјава и зле и добре, и даје дажд и праведнима и неправеднима.

4. За што видиш рут (трун) у оку својега брата, а брвна (греду, кладу) у својем оку не осећаш ; или, како можеш рећи својем брату : „стани, да ти извадим рус из твојега ока, а ето брвна у твојем оку ! — Лицемере ! *Извади најпре брвно из твојега ока иакћеш онда извадити рус из ока својега брата.*

5. Ако ти згреши твој брат, иди и покарај га на само ; па ако те послуша, добио си брата својег.

6. Немој жњети, где неси сејао, ни купити (брати), где неси вејао.

7. Не погани човека оно, што улази у уста, него они што излази из уста.

8. Кад све извршите, што је заповеђено, а ви реците : *ми смо само чинили што смо били дужни чинити.*

II. Овако је апостол Павле проповедао народу :

Ако говорим људске и анђелске језике, а немам љубави, онда сам као звоно, које звони, или прапорац, који звечи. И ако имам пророштво и знам све тајне и сва знања, а немам љубави, ништа сам. И ако раздам све своје имање, и ако предам своје тело да се сажеже, а немам љубави, не помаже ми ништа.

Љубав трпи дуго, милокрвна је ; љубав не завиди, љубав се не велича, не надима се, не чини што не ваља, не тражи своје, не срдн се, не мисли о злу ;

не радује се неправди, а радује се истини; све сноси, све верује, свему се нада, све трпи.

Има троје: *вера, надање и љубав*, али је љубав највећа међу њима.

III. Ово су речи *јеванђелиста Јована* :

Ако који каже да љуби Бога, а мрзи на својега брата, лажка је; јер који не љуби својега брата, којега види, како може љубити Бога, којега не види?

Народне пословице

3

1. *Без муже нема науке.*

То ће рећи: који хоће да што зна, треба му се трудити да то научи, јер се нико на свет не рађа научен.

2. *Благо добром чину и светлом образу.*

То значи: благо оном човеку, који добро чини и поштено живи, јер је то веће од свакога земаљскога блага. И највеће богатство човек може изгубити, или му га други може одузети, а поштење и добра дела остају човеку и после његове смрти.

3. *Благо месту, откуд иде, — а тешко оном, у које иде.*

Овако се каже за неваљала човека, јер ће он свуда зло чинити.

4. Бољи је и мршав мир него дебела парница.

То значи : кад имаш с ким парницу (суђење), боље је да се поравнаш с парничаром пријатељски, па ма и мало мање добио, него што се надаш од парнице, јер се нећеш мразити и љутити, а ни трошити и дангубити, што мора бити, кад се с ким парничаш, а не зна се хоћеш ли добити што тражиш.

О старијима

4

Овако је проповедао апостол Павле :

1. Деца да се уче најпре своје родитеље поштовати и њима бити благодарна, јер је ово угодно пред Богом.

2. Који се за своје најрођеније не стара, тај се одрекао вере и гори је од незнабошца.

2. Не чини старцу пакости, него му говори као оцу, а старици као мајци својој.

4. Браћо! Ако који од вас зађе с пута истине, па га који обрати, нека зна да ће спасти своју душу од смрти и покрити мноштво грехова.

5. Подајте свакоме што сте коме дужни : коме порез — порез, а коме част — част.

Савет

5

Сваке вечери, кад хоћеш да легнеш, немој заспати док сâм себе не запиташ :

1. Где си био ?
2. Шта си учинио ?
3. Шта носи учинио ?

Ако си на добром месту био, опет да идеш ; а ако си на злу, да не идеш. Ако си што добро учинио, чини опет ; ако ли зло, да више не чиниш. И на по-слетку : ако носи никакво зло учинио, да се радујеш.

Путници и топола

(ПРИЧА)

6

Путовали неки путници по великој врућини, па сврате у хлад (сенку) под једну топола да се одморе. Али кад се одморше и хтедоше поћи, рече један од њих : „Штета, што тако велико дрво узалуд стоји овде бесподно и некорисно.

— „Какви сте ви то неразумни и неблагодарни људи ?“ запита их топола. Ја вас уморне примила у свој хлад, да се одморите ; дајем вам дрва за грејање зими, дајем вам грађу за ваше домове, па ме опет називате бесплодном и некорисном. *Зар ни о чем другом не мислите, него само о трбуху !* Несте ви сами на свету ; кад бисте се мало боље размислили, видели би да има врло много животиња, које моја кора храни. Је ли сад право што сте рекли о мени.“

Који неје захвалап на ораћу, неје ни на товару.

Испеци, па реци

7

У једној школи прочита учитељ ову реченицу из Светога Писма : „У зноју својега лица треба јести свакидашњи хлеб свој.“ И онда он запита једнога ученика : „Шта то значи, кад нам се каже да у зноју својега лица једемо свакидашњи свој хлеб ?“ Ученик је овај био вредан и поучљив, али и велики брзоплет, па не хте ни мало да размисли шта ће значити ова реченица, него чим устаде, одговори : „То значи да треба дотле јести, док се не ознојимо.“

Оваком се одговору цела школа насмејала, па и право је имала, јер тај ученик неје ни близу погодио шта значи она реченица. С тога је увек боље и отворено казати да нешто не знаш, него бубнути што му драго, тек да се одговори. Ни од кога се не тражи само брз, него и промишљен одговор.

Брзо иде, али изван пута.

Брзо река шуна греха.

Брз се много пута ирметне, па га и тром стигне.

Вук и зец

(ПРИЧА)

8

Једном потражи вук штогод за ручак па угледа зеца (зајца) у корову на једној међи, и могаше га лако ухватити, али кад мало по даље погледа, опази јелена и потрчи за њим. Зец то осети, пробуди се и утече. Јелена вук не стиже, те се врати зецу, да бар њега ухвати и поједе, али зец беше побегао. Тада се почне облизивати и махати главом, мислећи у себи: „Ето ти моје памети! Хоћу јелена, а нећу зеца.“

Ко тражи веће, изгубиће и оно из вреће.

Завидљивац и тврдица

9

Неки богаташ хтеде о својем крсном имену да награди све своје слуге. Позове их, дакле, себи и да сваком, што му је било намењено. Још су на реду двојица; један је од њих био велика тврдица, а други врло велики завидљивац. Богаташ им овако рече: „Вама дајем да бирате, и за то иштите што вам срце жели. Само додајем ово: прво, да само један од вас двојице сме искати; друго, онај, што први заиште, добиће, али онај други, који неје искао, добиће то двоструко; треће, да тако што иштете, што сам у стању дати.“

Други честити људи знали он шта ће искати уз ове погодбе, али ова двојица не знадоше. Дуго су мислили шта да ишту. Ни један од њих неје хтео да буде први.

Завидљивац мишљаше : не могу никако допустити, да ова тврдица, који иначе прилично стоји, добије два пут толико, колико ја. Ја богме нећу искати први, нека иште он.

Тврдица пак мишљаше овако : сам ћу себе оштетити, ако будем први искао, и тако ће овај завидљивац добити двострук поклон. Никако нећу искати први.

Богаташ је дуго чекао на одговор, али кад виде, да ни један неће да је први, заповеди завидљивцу да иште.

Ово је напаст — помисли завидљивац — ако заштем кућу и два коња, тврдица ће добити две куће и четири коња. Не, пре ћу искати што рђаво. И окренувши се богаташу рече : „Милостиви господару, ја молим да ми оцепите пет батина, али овај други да добије десет.“

Сви, који се ту нађоше, прснуше у смех, а њих обојица остадоше истина без батина, али и без дарова. Ето како сами показаше врло гадан пример зависти и тврдичења.

Јуче, данас и сутра

10

Кад је један јеврејски мудрац опремао неког својег младог пријатеља у туђ свет, овај га замоли, да му на растанку да какав добар савет, по којем би се могао владати целогa својег века.

„Ти много захтеваш, мој млади пријатељу,“ рече му стари мудрац, али сам ја и сâм помишљао, с којим речима мојега искуства да те пустим у свет.

Мислио сам и смислио сам. Чуј ме дакле! Запамти добро, да се сви будући дани твојега живота управљају по времену, а време се уопште дели на три раздела: на *јуче*, на *данас* и на *сутра*. — *Јуче* је дан као неки строг учитељ; пази и промишљај добро: чему те он учи и куда те упућује, па ће те искуство најбоље оправити, куда и како да идеш и шта да радиш, а шта да не радиш. — *Данашњи* је дан као неки љубазан пријатељ; ми га волимо, што је тако млад, весео и безбрижан. Али за то баш не треба да му верујеш много, и треба да се чуваш од лудости, на које би те он могао навести. — А *сутрашњи* дан сматрај као неког непознатог пријатеља, у којегa се не смеш много уздати баш за то, што ти је непознат, — он може бити добар и ваљан, али може бити и зао и подмукао, а може

те обманути, па да ти и не дође. — То имај увек на уму, мој млади пријатељу, и веруј ми да се нећеш кајати.“

Добре и рђаве топлоноше

11

Једнога дана око Св. Саве, кад је била највећа зима, мали је Драгутин нешто лупкарао. Близу њега седели су, заједно с оцем и мајком, његов старији брат и његова сестра. Милена. Већ се било смркло, и отац заповеди Милени, да донесе свећу. Чим је она унела свећу, отац погледа Драгутина и упита га:

— Шта то радиш ?

— Хоћу да направим рупе за саонице, али не могу да провртим.

— Па немој тако, рече отац, можеш се ножем нагрдити.

— А како могу друкчије ? — упита Драгутин.

— Ено узми онај гвоздени клин (јексер), па га загреј у ватри ; кад се клин усија, онда само притисни, па ће рупа бити готова.

Драгутин дохвати клин с полице и метну шиљасту крај у пећ, држећи други, дебљи, у руци. Неје прошло неколико минута, а Драгутин трже руку и дрекну.

— Шта то би, Драгутине? повикаше сви и на- смејаше се.

— Вруће! — одговори Драгутин.

— Па што пипаш за врх? — рече отац.

— Несам пипао, него сам само држао за овај други крај, а оно ме опече, одговори Драгутин. — Како то — да ме опече овај крај, који неје био у ватри?

— Ти си метнуо шиљаста крај у ватру — одго- вори му отац — а тај неси, али се и тај загрејао, јер је топлота од шиљастог краја ишла и дошла и на тај крај. Кад би један крај дрвета метнуо у ватру, а други држао у руци, не би се могао опећи, јер дрво не може да преноси топлоту с једног краја на други, а гвозђе може, — говораше отац.

— А да ли, оче, може овај новац од бакра да преноси топлоту, као гвозђе?

— Огледај — одговори му отац.

Драгутин узео 10 пара, принесе свећи, па поче загревати једну страну, а за другу је држао. По- држа мало, па баца.

— Шта је? упита отац.

— Угреја се и ова страна; уверио сам се сад да и бакар преноси топлоту с једне стране на другу, одговори Драгутин.

Сад Драгутин затражи од оца сребрну пару да

огледа : хоће ли и сребро да преноси топлоту. Отац му даде, и он је мало подржа на пламену, као и оно 10 пара од бакра, па и њега испусти.

— Шта мислиш, Драгутине, хоће ли артија да носи топлоту? упита отац.

— Неће; ја сам више пута палио артију, па неће да ме опече, док не догори до прстију, одговори Драгутин.

— Знаш ли шта још неће да преноси топлоту с једног краја на други?

Драгутин се мало промисли, па онда рече :

— Неће, слама, сено; неће коса, кожа, платно, чоха.

— Погодио си, рече отац, а знаш ли шта још хоће да преноси топлоту, сем гвожђа, бакра и сребра?

— Ја мислим, да може преносити топлоту још и злато, олово, челик.

— И то си добро погодио, а има још много предмета, који преносе топлоту, рече отац. Него може ли вода да преноси топлоту? упита отац.

— Може.

— Е, погрешно си, рече отац, и стаде се смејати.

— Како сам погрешно, кад може; сва се вода у котлу загреје, а само се оздо загрева, говораше Драгутин.

— Јест то истина, али се вода не загреје сва

с тога, што преноси топлоту оздо горе, већ што доња, загрејана, вода постаје лакша, па се пење горе, одговори отац.

— Како то ? питаше Драгутин.

— Тако : доња се вода загреје, постане лакша и пење се горе. Сад она горња вода падне доле, па се и она загреје, и то још више, него она мало-пређашња. Ова загрејана вода постаје још лакша, па се попне горе, а она, што је мало пре била горе, падне доле, па се још више загреје. Тако то бива непрестано, док, на послетку, не почне вода да струји, па и да кључа.

— Разумем, рече Драгутин, али ја мислим, да се вода може загрејати, и кад се озго загрева.

— Погледај, рече отац, па ћеш видети да не може. Напуни чашу водом, усијај машице и загњури их за једно два прста у воду. Горња ће се вода загрејати, а доња неће.

— Хоћу, рече Драгутин, па напуни чашу с водом и метну машице у ватру. Отац гледаше. Кад се усијаше машице, Драгутин их узе и загњури у воду ; вода цврчаше, а пара се дизаше у вис.

— Сад нагни чашу, па сипај воду полаганом преко руке, рече отац Драгутину. — Шта осећаш ? упита отац.

— Најпре сам осетио млаку воду ; познаје се да је грејана, па после осетих са свим хладну.

Пас и његова сенка

(БАСНА)

12

Носио пас у зубима комад меса, па угледа у реци, покрај које је ишао, своју сенку, и помисли да је то други пас с месом. Њему се учини, да је онај комад у другога пса много већи, па скочи, да га отме, али у брзини испусти и свој комад, који вода однесе. Сада се пас чуђаше, како оста без мечага, па непрестано помишљаше на свој први комад који је имао.

Ко зна једну пословицу налик на ову причу?

Користи од шуме

13

1. Куда год погледамо око себе, видећемо : и у школи и у цркви, у свакој кући и у свакој соби много ствари начињених од дрвета. Без дрвета не би имала сиротиња својих колиба, нити би куће имале крова, не бисмо имали справа домаћих ни пољских. Како би скували ручак, како би се зими грејали без дрва? За све то потребна је шума, па се она за то и много сече и троши. А за то и јесте дрво све скупље, па око будемо шуму само секли, а не будемо је бранили и подизали, доћи ћемо у велику невољу.

Шума привлачи облаке, па на њу и на земљу падне кише више него на другу земљу, а киша

чини да у земљи има више хране за усеве, воће и друго биље. Вода, што кишом падне на земљу, не испари се лако; ни сунце, ни ветар не допру лако до ње, да је осуше и попију, него се задржи онде на земљи и у земљи, и тек се лагано испарава. Зато је у шуми и око ње увек много више влаге у ваздуху, а та влага не поји само шуму, него и целу околину. Тако шума држи сву околину своју те је влажнија, има више росе и плодности за све усеве и расаде. Што је више шуме, то је више и рода за целу околину; а кад се шума посече, изгуби се и та влага, кише мање надлази, па буде и више неродице у том крају.

2. Шума чини земљу још и друкчије родном. Шума баца сваке године гомилу лишћа на земљу; лишће ту отруне, и од тога се мало по мало направи дебљи слој оне најродније земље — црнице. А та земља не остаје у шуми, него се полако разноси по околини. — Од воде, што кишом падне на земљу, оде много и у земљу, јер је земља под шумом кртија, корен и жиле дрвета непрестано је рију и издижу, па се доле вода задржи и намножи, и из ње излази после као извор, тече као поток или речица, те кваси и даљне крајеве и чини их роднима. Готово сви извори и реке истичу из шумских планина, јер шума сачува воду и у земљи; од ње постану извори,

који држе речице, да не усахну. Догод је шуме, дотле је и извора и речица, а чим се шума посече, одмах и њих нестане. Вода, што кишом падне на шуму, упије се у земљу, а што падне на брдовиту земљу, на којој нема шуме, нагло сиђе доле, свлачећи земљу, и тако велику штету начини. — Шума чува и своју земљу и своје брегове и обале, боље него насин, па их киша и вода не рони и не квару.

3. Шума чува и од олујине. Привлачећи облаке, она привлачи и муње, те се тако непогода над њом брже избесни. У шуми свако високо дрво привлачи гром, и кад он удари где у шуми, не може велике штете учинити. А где се посече шума, долазе страшније олујине и вихори, који грозну штету чине, и тада гром пре може ударити у какву зграду, па направити много више несреће. — Шума заклања своје крајеве и од ветрова. Шума је као зид и брег, па разбије ону силу од ветра, а тим сачува и људе и стоку и све усеве и њихове расаде.

Шума разблажи жегу и мразеве. Она и свакидашњу топлоту одржава подједнако. Земљу под шумом и око ње не може сунце обдан онако да прегреје, као земљу без шуме, па ни ноћу се та земља не прехлади тако као гола земља. Од шуме, дакле, зависи и благост нашега поднебља (климе). Чим се где посеку шуме, одмах ту настуне не само јаче и љуће

зиме и врелија лета (па зими мразеви, а лети суша све затре), него наступе и наглије промене и хладноће и врућине, а ово је још нездравије и за људе и за стоку и за све усеве и расаде.

4. Ево како шума још помаже и нашем здрављу и здрављу наше стоке. Све што дише својим дисањем квари ваздух и пуни га неком загушљивом киселином, која све живо гуши. Те киселине има свуда, па би се ваздух врло брзо њоме препунио и покварио, да нема биљног листа, који нас лети брани и чува, да се не погушимо. И шума са својим силним листом наш је први и најглавнији чувар. Листе ту загушљиву киселину раствара и троши, јер се њиме храни, те тако ваздух од ње очисти. Сваки лист је дакле мало чистило ваздуха за људе и за животиње. За то и јесте много здравије становати у зеленилу близу шуме. Ту су људи много здравији и много тврђи од сваке болести и заразе, него онде, где нема шуме. Никада нема онолико ни болести, ни зараза, ни помора ни у селима ни у варошима, које су близу шума. Људи су били много здравији, док је било више шуме; тада је било и чистијег ваздуха и бољег заклона од ветрова, врућине и хладноће и од наглих промена ваздушних. А сада, кад је шумâ све мање, — све више и све теже болести наплазе на људе, па и на стоку, на

расаде и на усеве. Кад би људи и данас имали шуме око својих станова, макар само вотњаче, били би много здравији, па и срећнији.

5. Шума је и украс свакоме пределу и месту. Као што ни станови нису ни близу онако лепа, кад стоје сами, као кад су опкољени зеленилом, цвећем и дрвећем; тако су још мање лепа села и градови без шумарака, лугова и паркова (шеталишта), — то им је прави украс.

То су користи од шума. За то се и каже, да није добро у земљи, која нема шума. А која је земља и без њих виђена и чувена, она би била још виђенија и чувенија, кад би имала шума. С тога се и каже за сваки народ, који шуме исече, да сам своје жите посече. За посеченом шумом људи су свуда горко жалили. Па за то данас сви свесни људи не само да штеде и чувају шуму, него је још подижу и множе, гдегод за то празна места имају.

Сади дрво

14

Где год нађеш згодна места
Ту дрво посади!
А дрво је благодарно,
Па ће да награди.—
Наградиће изобиљем.
Хлада, плода свог,
Наградиће, било тебе,
Било брата твог.

Гавран и лисица

(БАСНА)

15

Нашао гавран комад меса, па га држаше у кљуну стојећи на дрвету. Лисица се прикучи дрвету и почне хвалити гаврана говорећи : „Мили Боже, да красне тичице, како јој је лепо перје! Још да има какав глас, не би од ње лепше тиче било на свету!“ — Гаврану би криво, што да лисица, код његове толике лепоте, мисли да је он нем, па, да би јој показао како има и леп глас, отвори кљун и почне гакати. Али му баш у том часу испадне из кљуна месо, а лисица га одмах дочепа и поједе па ругајући се гаврану рече му : „Е, мој гавране, свега имаш, ал' памети немаш!“

Кожа и њено чување

16

Наше је тело обложено с поља кожом. Најдоњи слој коже бабушинаст је; збијени је слој крзно, а

по врху крзна је маст (боја) различна у разних људи. По крзну је покожица која се перута. Жуљеви су отврднута покожица. Лој помазује кожицу, те је мекана. У кожи су жлезде знојнице, из којих зној излази кроз шупљике или скважине. Из коже израстају и длаке, маље, коса или власи. У кожи има и мишићних влакана, од којих се кожа грчи или јежи. По врху коже су сићушне квржице са живцима за тицање или нипање, којим се осећа хладно и топло, меко и тврдо, храпаво и глатко, обло и ћошкасто, округло и пљоснато, мирно и покретљиво, ситно и крупно. У врховима од језика и прстију има највише живаца, и ту је најосетљивије. Кожу треба увек чисто држати, јер од њене нечистоће можемо се разболети. Кожа се прља разно : избија кроз њу маст и зној, па се то на њој помеша с прашином, перути и ситним отпацама од хаљина. Ако се кожа не би прала водом и сапуном, запушиле би се оне ситне рунице на њој, и тако би дошле разне и опасне болести. Још су потребне и честе преобуке. Кад хоће ко да се купа у хладној води, мора имати на уму ова правила :

1. Купај се, кад си здрав и расположен.
2. Пред купање не треба бити загрејан ; за то не иди никад брзо на купање, него одмереним, лаганим кораком.

3. Пре купања не треба јести; с тога се купај тек на 2—3 часа после доручка, или кад прође 4—5 часова после ручка.

4. После купања обриши кожу добро, да буде савим сува, па се брзо обуци и добро се изходај.

5. У води не треба никад остати дуже од пола часа.

Чување очију

17

Ко год је гледао слепце и слушао их, кад просе, шта веле о себи и својим очима, свако се морао мало растужити, јер заиста свакога дира њихов жалостан живот. Међу слепцима ћете наћи врло здравих и снажних људи, али шта им то помаже, кад немају вида? Слепац не може никуда без вођа, не види људе, не види ствари, не види земљу, не види небо — не види ништа, па због тога не може ништа помоћи ни себи ни другоме.

Па кад је тако незгодно бити без очију, јасно ће бити свакоме ко себе воли: да треба своје очи добро да чува. Ево шта очима шкоди, а шта им годи:

Прашина, дим, велика топлота и велика хладноћа могу шкодити очима. Исто тако треба очи чувати од јаких и љутих испарења и од јаког удара, јер се може

од једном ослепити. Осем тога очима шкоде јака пића, а шкоди им и многи плач.

Не ваља застирати прозоре мрким завесама, те собу замрачавати, јер у собама, где се ради, треба да је светло и видно. Исто тако очима јако шкоди блистање од белих и сјајних предмета, као на прилику: са снега, од воде, белих зидова, огледала и т. д. Таква сјајност врло је опасна, јер ако дуже потраје, може човек ослепити. За то је врло рђава навика, што по нека деца изокретањем огледала на сунцу изненадно убацују другима у очи сунчане зраке.

Шкоди очима и јак прелаз из помрчине на јаку светлост, или прелаз из видела у мрак. Исто тако не ваља читати према месечини и у сумрак, нити према слабој свећи или лампи, јер нас то натерује да пиљимо у предмете и да очи одвећ напрежемо. А никад не треба књигу или артију очима близу примицати, јер и то сувише очи напреже и квари. Човек здравих очију може јасно читати и писати на даљини од 25 до 30 сантиметара, и за то треба увек пазити на такво остојање.

Не ваља поћу према свећи шити црна или мрка ткива, но само бела или отворене боје. А после сваког рада, при коме се очи напрежу, као на пр. после читања, писања, цртања, плетења, везења, шивења и т. д. ваља очи одмарати. За одмарање очију најбоља

је шетња по зеленој пољани, умивање очију умерено хладном водом и гледањем у даљину, у зелене шуме и ливаде. Тиме се вид изоштрава и снажи.

Крмељ за очију треба спирати чистом хладном или млаком водом. Од сацуњаве воде треба се чувати, јер кад уђе у очи, нагриза их и штоди им.

Магарац и његов газда

(БАСНА)

18

Магарцу једном беше криво, што је његов газда миловао своје мало псето, па рече у себи: „Ја се толико мучим, носећи дрва и воду, па ми једва даду толико хране, да од глади не цркнем, а онај мали гад, са својим умиљавањем, тако лепо живи! Дај да се и ја почнем умиљавати, неће ли бити што боље!“ Што науми то и учини; спази једном својега газду пред кућом, где у хладу спава, па се привуче полако, наслони му главу на раме и почне рикати из свега гласа, а газда се тргне иза сна и викне слуге, те ови мотком добро излуцају магараца.

Ко за шта није, оно не треба ни да ради.

Како животиње проводе зиму

19

Као што човек спава, тако и животиње спавају: неке спавају више; неке мање; неке спавају дању, неке ноћу. Али је за чудо, како неке животиње за дуго

спавају: има их, које заспе у јесен, а пробуде се тек у пролеће. Оне преспавају целу зиму. Преко лета видимо око себе врло много животиња и животињица, којих зими нема никако, јер многе од њих као да у земљу пропадну. Ево шта оне раде зими:

1

Слепи миш преко лета дању спава, а ноћу лети и хвата комарце и бубе по ваздуху. Али у јесен, чим настану хладнији дани, бубице се почну сакривати а он се завуче где год у старе зидине, па се умота у своја крила или се обеси стражњим ногама о какву греду, и ту се умртви. Тако као мртав преспава целу зиму, а чим с пролећа настану топлији дани, чим измиле бубе и мухе, ето и слепог миша. Пробуди се од зимњег спавања, па опет по мраку весело крстари — летећи по ваздуху.

Медвед. Кад настане зима и кад му је тешко наћи хране, он се завуче у своју јазбину, па се савије скоро у клубе (крупче). Главу метне уз трбух и тако преспава целу зиму. Чим се мало отопли с пролећа, пробуди се, па одмах тражи шта ће пождерати.

Јазавац, такође, преспава целу зиму у својој јазбини. Само се понеки пут пробуди, и онда тражи само воде, да се напије.

Рчак спава кратко време, пробуди се у Фебруару

или Марту, али не воли да спава гладан. Он се само брине како ће што више натрпати у своју ненаситу трбушину, Целе јесени вуче зрневље у своје рупе и спрема себи храну за зиму, а тим чини људима грдну штету. Кад настане зима, онда навали на њега дремеж, и најпосле заспи, једући готово непрестано, докле год не заспи. Кажу да се толико наједе, да је шири него дужи.

Јеж се пред зиму завуче у сламу или сухо лишће, па се умртви и тако преспава целу зиму. Ако га ко дирне, он врло мало мрдне, по чем се види да је жив, а онако изгледа као неко бодљикаво клубе. Ако се унесе у топлу собу, он се пробуди и развије, али иде као пијан. Јело и пиће неће, него непрестано тражи где ће се сакрити. Ако га не пустимо на поље, он ће црћи. За то га не треба зими дирати, него оставити на миру, па ће се он на пролеће пробудити и таманити ситне штеточине човекове.

Кртица и лети живи у земљи, па наравно није луда да зими отуда изиђе. Али се она зими не успава, него непрестано копа и ради испод земље. Многе бубе завуку се зими још дубље у земљу, а кртица иде за њима, и тамо их налази и једе.

Пољски миш у јесен ископа рупе, па у њих навуче пуно зрневља и траве, или све то стрпа на гомилу, па је озго покрије земљом. То му је зимница и ту се он после завуче и презими.

Лисица и *вук* се не умртве зими, него се баш онда чешће виђају него лети. Онда их глад нагони, да се приближе селима, па лија тражи кокошке, гуске и тако што ситније, а *вук* овце и јагањце.

Зец, такође, не спава целе зиме, него начини себи у каквом цбуну као гнездо од меке траве, па ту зимује. Храни се травом, ако је нађе; ако ли нема, он глође кору од дрвета.

Јелени се завуку зими у гушће шуме; кад нема снега, пасу траву; а кад снег падне и покрије траву, онда брсте пупољке и младе гранчице.

Дивље свиње живе по шумама, где има доста жира и корења, па се зими тиме хране. Својом њушком оне и испод снега нађу — шта ће јести.

2

Тице имају крила, па кад осете да ће скоро зима, оне се дигну у вис и побегну испред ње. Код нас остану само оне, којима зима не шкоди и које могу и зими наћи себи хране. Од тица обично ниједна не преспава зиму, као што чине неки сисавци. Али и од њих по који пут неку натера невољу да остане код нас и да преспава зиму, и ако јој се не спава. Неки пут удари снег и стегне зима изненада, па застане по неке ласте, које се још нису одселиле, и онда се те заостале ласте завуку у зидине, шупљине и рупе, па се ту умртве. Ту преспа-

вају целу зиму, па се тек на пролеће пробуде, и оне се јаве код нас пре од оних што долазе. *Брежунице* такође више пута преспавају зиму у обали. Ко би их случајно тако нашао умртвљене, не треба да их дира и уноси у топлу собу, јер би пропале од топлоте у собама, а пропале би и за то, што зими нема за њих хране.

Жабе се пред зиму завуку у блато и рупе, па се умртве и преспавају целу зиму.

Гуштери и змије завуку се у дубоке рупе, па ту укочене проведу целу зиму. Змија иначе прогута жабу, чим је нађе, а зими често спавају заједно и жаба не бежи од змије, нити је змија гони. Тако исто жаба често спава близу бубица и црва, које би она лети тако слатко појела. Зимње спавање не тера их на глад па онда и не траже храну.

Рибе могу да преспавају зиму, али не чине то увек. Оне често и зими весело пливају по води као и лети.

Мрави преспавају зиму у рупама, које сами у земљи ископају. — *Домаће мухе* завуку се у пукотине и рупе, па се ту умртве и преспавају зиму.

Бумбари обично воле да живе у друштву, али чим наступе хладнији дани, они се растуре, па се крију где који може. Већина их угине, а они што остану, преспавају зиму. — *Пауци* се тако исто завлаче у пукотине и рупе и умртвљени су целе зиме.

И јајца од многих животињица тако презиме, па се на пролеће опет излегу, на пример : јајцима од *чусеница* на гранчицама ништа мраз не штоди.

Пчеле у својим кошницама не трпе много од мраза, и ако преспавају зиму. Кад је на пољу толики мраз, да се све мрзне, у кошници је опет топло, као што је у умерено топлој соби.

3

3. Животиње које преспавају зиму обично се спремају за тако дуго спавање. То спремање врло је занимљиво код *пужева*. И ако они имају своју кућу и носе је на леђима, опет у њој нису сигурни од зиме, него се завуку у земљу, и ту спавају обично од Новембра до Марта. Чим се завуку и покрију земљом, почну пуштати некакву беличасту течност, која се после стврдне, и од ње начине као поклопац за своју кућицу. Испод овог заклопца начине други, па трећи, и тако их буде неколико. Ако ће бити јача зима, они то некако осете, па начине више оваквих заклопаца; а ако ће бити блажа зима, они их начине мање. Ови заклопци личе на плочице, а између њих има ваздуха, и то их боље чува од мраза. Кад у Марту или у Априлу довољно отопли, онда пуж својом ногом пробије оне плочице и измили. Да се животиње зими умртве и дуго спавају,

натера их сама природа, која стегне таквим мразевима, да би се многе од тога помрзле, а које би и отрпеле зиму, не би нашле за себе хране. Хладноћа и храна, дакле, гоне ове животиње да зиму преспавају. У оним земљама на југу, где нема зиме, нема ни тог зимњег спавања. Тамо је и око Божића пуно буба и мува, па за то ласте и друге тице иду тамо под јесен. Али тамо у место зимњег има летње спавање — због велике врућине.

Животиње, које преспавају зиму, укоче се и личе на мртве. Код неких су дисање и крвоток врло слаби, али се опет познаје да су живе, а неке се тако умртве, да немају никаквог знака живота.

Животиње проричу време

20

Још у старо време опажали су људи по пауцима и неким животињама да ли ће бити лепо или ружно време. Може ко питати: како то, да животиње знају, кад ће бити какво време? И људи могу мало да осете, кад ће бити ружно време, јер пред кишу или какву олујину нисмо тако весели, као кад је ведро. Пред кишу смо прилично дремљиви, и многи воле спавати кад пада киша. Али пауци и неке друге

животиње могу још боље од нас да осете ружно време, а ево за што.

У ваздуху, пред кишу, има више паре но обично. Ту пару више осећају животиње, него људи, јер их она узнемирује. Пред кишу код по неких паукова затезу се и кидају они кончићи на мрежи (паучини), а често паук пред кишу и сам кида кончиће наоколо на мрежи, да му се не би све мрежа од различног затезања покварила. По томе се познаје, да ће бити кише. Код кућевних паукова, који свуда по угловима разаципају своје мреже, прорицање времена бива друкчије. Они пред лепо време испруже главе и вире из мреже, а то значи да очекују сунчане зраке, да их обасјају, и да вребају мухе, да падну у мрежу.

Мутно, кишовито и променљиво време настаје онда, кад пауци посакривају главе у ћелије, и кад ноге са свим скупе. Многи веле да кућевни пауци чак на 30 до 40 часова могу прорећи време.

Ево још неколико животиња, које такође проричу време.

Пред кишу ласте лете врло ниско, тек што крилима не ударе о земљу. То чине због тога, што мухе, комарци, бубе и друге животињице, којима се ласте хране, увек осете, кад ће бити ружно време, па се тада налазе доле око својих рупица, да би се у њих одмах сакриле, чим киша почне падати. Тада ласте

морају летети писко, јер им треба хране. А кад настаје лепо време, њега те животињице такође осете, па се дижу у вис, и сада ласте лете за њима на више. С тога и кажемо : „Ласте лете високо : биће лепо време!“

Пред кишу се гуштери завлаче у земљу; тице чисте перје; комарци, мухе и обади јако уједају; рибе искачу из воде; гуске и пловке бију крилима, трчкарају, дрече и купају се. Овце слабо пасу; козе траже заклона; пси леже код огњишта, снуздени су; мачке окрећу ватри леђа. Врапци се купе у јата и цвркућу; гаврани гачу непрестано и отегнуто. Кртице изривају више гомила, него иначе; жабе излазе из руца, а оне, које у води живе, крекећу. Пчеле излећу из кошница веома пажљиво и не лете далеко. Глисте излазе на површину земље, и појављују се голи пужеви.

Орао и лисица

21

Један пут се договоре орао и лисица да живе у друштву, а да би се у невољи нашли једно другоме, изберу један велики храст, па ту на његовим гранама орао начини себи гнездо, снесе јаја и излеже орлиће; а лисица опет под жилама истог дрвета ископа јазбину и ту окоти лисичиће.

После неколико дана изиђе лисица у лов, а орао кад спаси лисичиће пред рупом да су сами, слети доле, зграби их и однесе у гнездо и поједе с орли-

ћима. Мало после тога врати се лисица из лова, и кад виде да јој нема лисичића, веома се ожалости; али кад угледа да из гнезда орловога још врућа крв тече и да јој орао лисичиће ноктима кида и утробу им раздире, још јој је теже било, што од својега суседа и пријатеља страда. Још неколико пута погледа у јазбину и орла, па кад виде да му ништа не може, оде жалосна од куће.

Близу тог места пастири су чували овце и чешће пекли месо на жару. Једног дана пролети орао туда, па кад спази на ватри комад меса и виде да нема никога, украде га и однесе орлићима. Случајно је на месу био приљепљен један жив угљен, и тек што је орао почео да кида месо и даје орлићима, букне пламен, те гнездо изгори, а орлићи опаљени и пола испечени попадају доле. У тај мах десила се лисица под дрветом, и на очиглед орлу поједе орлиће.

„Ко другом зло чини, и сам ће га дочекати.“

Чувајте зубе

22

Деда Богдан би обично после ручка и вечере мало поразговарао са својим унучадма. Увек им је по нешто ново причао, или их ма о чем запиткивао.

Једног дана, а то је био баш четвртак, седео је деда Богдан мало дуже за столом, него обично, чачкао зубе и смејао се Љубици, најмлађој унуци. А ко јој се не би смејао? Тек јој седма година, а овамо нема скоро ни једног здравог зуба. Кад говори, шушка, као каква крезуба баба.

— Је ли, деда, рећи ће му Љубица: за што ти имаш лепе и беле зубе, а ето мајчини и моји сви жути, па већ поцрнели?

— Е, дете моје, рече деда. Нису у мене само бели зули, него су још и читави. Ево их. Још ни једног несам извадио — Богу хвала, нити ме кад год зуб заболоо, а већ ми је скоро седамдесет година. Још ја не знам, децо моја, шта је зубобоља. Гледам сад децу : тек што је пошло ногом, већ га боле зуби. — Где нема читавих и здравих зуба, ту нема ни здравља, а ни дуга века, рече деда Богдан.

— Молим те, добри деда, рече Миленко, испричај нам часком шта треба да радимо, па да и ми имамо тако лепе и здраве зубе.

— И ја те молим, рече Љубица.

— И ми те молимо, повикаше остали унучићи.

— Да вам испричам, рече деда ; за што не бих ? Ја се баш радујем, кад ме за такве ствари питате.

— Није то, децо моја, продужи деда, ни велика вештина, ни велика мука. Најлакше је сачувати зубе. Ако ви само хоћете да имате здраве зубе, као ово ја, слушајте и упамтитите добро што ћу вам казати.

— Зуб — отпоче деда даље причати — личи на стакло или на глеђ код судова.

— Деда, деда, — прекиде га Љубица, — хоћеш ли да ти донесем онај мајчин зуб, што га је јуче извадила ? Ено га у мојој кутији код лутке.

— Врло добро, Љубице, рече деда, добро си се сетила ; донеси га часком. Сад нам је добро дошао.

— Ево узми, рече Љубица и пружи деди зуб.

— То баш као да је поручен. Ево видите, поче деда причати. Ово у средини, што је жућкасто бело, то је кост. А ово бело у наоколо, што је прело, оно је много тврђе од ове кости у средини и доста личи, као што сам казао, на глеђ код судова или на стакло. Људи га зову „цаклен“ или „цакло.“ Сад ово добро упамтите : чим овај цаклен мало прене на зубу, онда можемо рећи да немамо зуба, јер онда зуб почне трулити, и тако цаклен нема на чем да стоји, па се с тога почне крунити и отпадати. Кад се зуб почне кварити (трулити), често пута боли, и морамо га vadити.

— А како прене цаклен ? упита Дара деду, кад није мек.

— Е како ! одговори деда. Ништа лакше. Ко не чека да му се јело или пиће охлади, него онако врело једе и пије, мора остати без зуба. Прене му цаклен, и зуби му пропадно. Или : чим ко једе или пије штогод, што је сувише хладно, нарочито после врућега јела, одмах осети неки бол ; зуби му утрну ; и ако то чешће ради, готов је са зубима. Биће старац или баба пре времена.

— Па зар баш одмах прене цаклен ? упита Дара деду.

— Како кад, одговори деда. Деси се по неки пут, те прене баш одмах, а неки пут мало доцније.

— Има ли још штогод, што шкоди зубима? упита Дара деду.

— Има, одговори деда. Хоће да прсне цаклен и онда, кад се који јуначи, па разбија зубима лешњике, орахе и друге тврде ствари. Па ни конце не треба гристи зубима, а и сувише киселе ствари шкоде зубима. Још нешто. После сваког јела треба зубе мало прочачкати, али никако ножем или виљушком, иглом и другим тврдим стварима, од којих може зуб да прсне. Најбоље је узети перо од гуске или какве друге птице, па их тим чачкати, кад треба. А кад се повади све, што је запало, онда их треба млаком водом испрати. Нарочито треба прати зубе после јела и спавања.

— А шта ћу ја да радим, упитаће Љубица, кад су моји зуби већ покварени?

— Ти си срећна, мила моја голубице, одговори деда, што су ти то први зуби. Још мало, па ћеш добити нове зубе; на место тих прних и изедених шкрботина порашће ти други, бели и здрави зуби, само ти треба још сад да пазиш на те рђаве, па ћеш после боље пазити на оне добре.

После овог разговора одоше деца да се мало поиграју, а деда отиде у своју собу. Кад се пред ноћ искупише сви укућани да вечерају, онда још пре јела деда подсети своје унучиће на оно што им је

причао после ручка, на им показа и једну таблу о зиду, на којој је ово било написано :

1, *Не једите и не пијте никад сувише хладна и сувише врућа јела и пића;*

2, *Не лубите зубима тврде ствари;*

3, *После сваког јела и спавања добро исперите уста и зубе.*

Жива

23

Жива је бела као калај, јако се сјаји, и лепо се може на њој огледати као у огледалу. У стакленце што хвата 10 грама воде стаје 136 грама живе; по томе је жива преко 13 пута тежа од воде. Жива је густа течност, као растопљен калај. То је једини *течни метал*. Кад се проспе по послужавнику, разбије се у округле капље, јер је жива капљичава као и вода. У отворену суду врло лагано испарава. На ваздуху и у води не мења се жива, остаје увек сјајна. Ако пак у живи има калаја или цинка, онда се навуче по живи пепељаста навлака. Чиста жива ни мало не приања за стакло, дрво, камен, гвожђе и т. д. А лако приања за калај, цинак, злато, сребро, олово и бакар. За ове ковове жива приања с тога, што се с њима спаја, као што се спаја бакар с

калајем и цинком; због тога се ови ковови и растварају у живи. Спој живе с неким ковом зове се *амалгам*.

На огњу жива кључа као вода, само се мора много јаче загрејати него вода; при том се претвара у безбројну невидљиву пару. Ако се тако дуго греје у отворену суду, лагано ће сагорети у црвени пра-шак. Суха се жива одваја од стене и земље, као год што се одваја ракија од комине, то јест жива ври, претвара се у пару, а пара се хлади и згушњава у течну живу. Налик на то вади се жива и из црвене руде, у којој је жива спојена са сумпором; само се додаје вара или гари, јер се тада жива много лакше одваја од сумпора.

Живом се пуне топломери, у којима се жива шири и пење уза цев, кад је топлије, а скупља и спушта у цеви, кад је хладније. Живом се пуне и барометри, којима се мери ваздушни притисак и предсказује се како ће бити време; амалгамом од живе и калаја постављена су стакла у огледалима, у којима се огледамо на амалгаму. Рудари сипају у живу песак или стучано камење, у којем има злата или сребра, да се раствори у живи. После пеку спој (амалгам) живе са златом или сребром, као што се ракија пече, па живу хватају као ракију, а злато или сребро остане у суду као комина у казану. На

ово је налик злаћење и сребрење у огњу. Златари растварају злато или сребро у живи, после намажу ствари том смесом, па их угреју у огњу, да жива испари, а злато или сребро остане на ствари. Жива се узима и у лековима, а отровна је, за то се поразболевају радници, који раде са живом.

Жива има огледалну сјајност, и она је метал. Гвожђе, бакар, олово, калај и цинак рђају на ваздуху, у води и у земљи, и зову се обични метали; а жива, сребро и злато не рђају, с тога се зову *драги метали*. Сви обични метали сагоревају, а од драгих пак метала жива тешко сагорева, а сребро и злато никако не сагоревају.

Пролеће и Ускрс

24

Шта то блиста, шта то сија?
Пролеће је, слатко мило,
Светлим зраком топла сунца
Небо земљу загрлило.

Христос васкрс!

А ти зраци пружају се
Као стаза златоткана;
Ко ће горе, — ко ће доле, —
Ето пута обасјана!

Христос васкрс!

А с висине ко то слази
Путем зрака доле к нама?

— Анђелчићи крилатићи,

Са љиљаном у рукама.

Христос васкрс!

Где се сретну, ту се грле,

Славопоји нашег миља,

С анђелима децом раја,

— Једно друго благосиља.

Христос васкрс!

„*Христос васкрс!*“ тице поју.

„*Христос васкрс!*“ цвеће мири.

Лепршањем златних крила

Исто вичу и лентири:

„*Христос васкрс!*“

„*Христос васкрс!*“ шумом шушти.

„*Христос васкрс!*“ реком хуји.

„*Христос васкрс!*“ звона звоне, —

И на гробљу ветрић бруји:

„*Христос васкрс!*„

Л и с и ц а

(ПРИЧА)

25

Једној лисици упадне реп у шкрипац, у гвожђа што људи спремају за њих. Да би се избавила из њих, она прегризе себи реп и утече. А после, да би

своју ружноћу сакрила, сазове друге лисице и почне им говорити да и оне одсеку своје репове: „Лакше је и лепше да лисице буду без репова, него с реповима.“ Тада ће једна од старих лисица рећи: „Док си ти реп имала, ниси нам то говорила, а сада, када си ти без репа остала и постала грдна, рада би била, да и ми репове одрежемо и да се нагрдимо — је ли? Много си паметна, али не превари!“

Неваљали људи хтели би да цео свет буде неваљао.

О земљи

26

Земља, која се не оре, и у коју се ништа не сеје, зове се *ледина*. Кад ту ледину преоремо или прекопамо, онда се онај преорани део зове *ораница*, а онај доњи део, на којем стоји уситњена земља и који је здрав, неуситњен, зове се *зравица*. Ако још дубље пооремо и запарамо још у здравицу, онда ораница постаје још дубља.

Што је ораница дубља, то је за неке усеве боље, јер могу своје жилице дубље да пусте у земљу, па боље и напредују. Ораница постаје од здравице, а здравица је постала овако:

Учени људи кажу: да је сва земља у почетку

била у течном стању. Све стене, руде и ковови били су такође у течном стању, а животиња и биља није ни било. Временом мало по мало земља се хладила, и постепено правила се на њој кора. Данас јој је кора много дебела (то је земља, по којој идемо и коју оремо), а пре много и много хиљада година била је врло танка. Прва је кора била сва каменита, и то се камење мало по мало од сунчане топлоте, ваздуха, кише и мрза — ситнило у ситније и ситније комадиће, док се није најпосле иситнило у најмање делиће и претворило у земљу. Кад је кора прилично одебљала, постале су животиње и биље. И биље је крунило стење, па је и од тог постајала земља.

Земља, у којој има више трулог биља и ђубрета, боља је, јер у њој усеве боље расту. За такву се земљу каже да је јака.

Ко зна да каже: како сунчана топлота, ваздух, киша, мраз и биље круне стење?

Вода

27

Вода је безбојна, провидна, и само у великим дубинама изгледа плава или зеленкаста. Једна коцка од сантиметра хвата грам воде. Како је вода најо-

бичнија течност, то се друге течности и чврсте ствари пореде по тежини према води. Које год чврсте ствари тону у воду, кад их у њу бацимо, те су ствари теже од воде, а које пливају, оне су лакше. Литар зејтина, гаса, шпиритуса, ракије — лакши је, кад се грамовима измери, од литра воде, и за то ми кажемо : гас, зејтин, шпиритус, ракија — све је то лакше од воде. Кад се ђилибар метне у воду, он остане овде у води, где га метнеш. Ако га метнеш у воду близу дна каквог суда, ту и остане, ако ли у средини, ту и остане. За то кажемо да је ђилибар тежак, колико и вода, јер нити хоће да потоне, нити плива. Ако се метне озго по води, он плива и лагано тоне само донекле.

Из чаше нестане воде, јер се претвара у невидљиву пару, која се разиђе по ваздуху. Вода с извора има свеж укус. Вода припања за стакло, дрво, камен и друге ствари; с тога те ствари буду мокре и влажне.

Шећер и со растварају се у води, а мало се растварају и стене : варник и гипс. Кад у води има растворених ископина, нарочито варника и гипса, каже се : *тешка* вода, а ако има гвоздене руде или сумпора или других минерала, зове се *минерална* и *лековита* вода. Неке су минералне воде и топле. Из воде се одваја варник у чашама и другим судовима. Тако се исто одваја и у барама и постаје шушљикав

варник, што се зове *бишор*. У пећинама, пак, где вода цури и капље, постаје доле *сига* или *кашавац*. Као што се соли из стена растварају у води, налик на то раствара се у води и ваздух. Рибе и друге водене животиње удишу ваздух, што је у води.

Кад вода кључа у лонцу или у котлу, изнад суда види се пара, као магла, а поврх саме воде не види се ништа, јер је топла пара безбојна и провидна, па дакле невидљива. Ако се поврх суда метне хладан поклопац или стакло, видеће се како се замагли. Тако се хлађењем невидљива пара згусне у сићушне капљице, које се виде као магла. По што се пара издигне горе, где није тако топло, као код вруће воде и врућег суда, онда се пара хлади и згушњава у маглу. Кад се топломер држи у води што кључа или у пари одмах изнад саме воде, жива ће се раширити до цртице, где је записано 100 или 80. Сто или осамдесет је топлотни ступањ, на којем вода кључа. Расхлађена вода леђи се, а и расхлађена водена пара мрзне се у снег и иње. Лед је стврднута вода. Ако се левак напуни ситним ледом или сабијеним снегом, па се завуче унутра топломер и држи се у соби, лед ће се кравити и жива ће се спустити у топломеру до цртице, где је забележена 0 (нула). Ако се зими метне вода с топломером у лед и снег, жива ће се у топломеру спустити и кад падне до 0, почеће

се вода ледити. Дакле, кад се лед греје, на *O* се крави, а кад се вода леди, на *O* се леди. Кад се вода леди у судовима и пукотинама од стена, пуцају и најтврђи судови и најдебље стене. То долази отуда, што се вода у леђењу веома шири. Лед плива по води као дрво, јер је лакши од воде, или стврднута вода лакша је од течне воде.

Код нас је вода у лето течна и паровита, у зиму имамо још и тврде воде (леда). Има земаља, где је увек топло, као год нас у лето, па је и вода увек течна и паровита, а има земаља, где је увек хладно, као што је код нас зими, па има увек тврде воде, као леда и снега.

Воде извиру из земље и теку као речице и реке; воде има у студенцима, кладенцима, барама, у језерима и морима, има је у човеку, животињама, биљу, у многим ископима, и у ваздуху је има као паре. Воде има свуда.

Ваздух

28

Ваздух је безбојан, провидан и невидљив; у висини се види небеско плаветнило, а то долази од ваздуха. — Ваздух осећамо кад машемо руком или другим чим к лицу. Махањем покрећемо ваздух,

заталасамо га, те постане *ветар*.— У извртну чашу или стакаоце не улази вода, а кад се чаша у води изврне, види се како ваздушни мехурићи излазе, а вода тада улази. По томе знамо, да је празна чаша и сваки суд пун ваздуха. — Кад се пуна чаша воде поклопи хартијом и изврне, вода не излази, а не истиче из чаше и боце ни онда, кад се оне, и ако су пуне, само мало загњуре у воду. Тако и на узану славину не тече пиће, док се враћ не отвори. То је с тога, што ваздух притискује на хартију, на воду, на пиће и на све ствари на земљи. Ваздух притискује на воду и тера је у штрцаљку, у шмрк, кад се клин вуче на више; а тако исто натерује воду и пиће у натегу, кад се сише. — Сабијен ваздух у пуцаљци истерује запушач и пуца, из мехова дише у огањ. — Ваздух смета перју, хартицама и другим лаким стварима, то спорије падају него тешке ствари.

Кад се загњури грлић од стакла у чашу с водом, па се поднесе под стакло мало жара, видеће се да избијају ваздушни клобуци кроз воду. По што се жар измакне, вода ће ући у грлић. Од огња се ваздух шири и излази из стакла, а кад се хлади, скупља се, и вода улази, јер је тера ваздух који притискује с поља на воду у чашу. Код пећи или ватре лелуја се рубац од онога ваздуха, који се шири и одмиче од пећи, и од хладнијега ваздуха, што се примиче пећи.

Зими кад се соба ложи, па се отворе врата од ходника, а на вратима се држе три свеће: једна под надвратником, друга на прагу, а трећа на средини између ових двеју, — тада се види како се пламен од горње свеће савија на поље, од доње унутра, а од средње слабо се лелеја. То значи, да се топао ваздух шири горе на поље, доле душе из ходника хладан ваздух у собу, а на средини је ваздух миран или слабо се миче. Овако постаје и ветар на земљи, јер је негде топлије, а негде опет хладније. Са севера и истока душе хладан ветар, а с југа топао.

Као што се у топлој води раствара много стипсе, тако се и у топлом ваздуху раствара много водене паре. И као што се стипса одваја из воде у хлађењу, тако се и водена пара згушњава, кад се ваздух хлади, те отуда постаје магла, облаци, роса, киша, или се пара слаже у снежне кристале.

Свећица се гаси под чашом, а гаси се и у боци, кад спустимо на дно свећицу о жици или на каквој шипчици. И лампа се гаси, кад се заптију оне рупице испод стакла. Огањ се гаси у пећи, кад се не остави одушка, да ваздух улази. Ваздух чини да огањ гори; ваздух и удишемо плућима. Без ваздуха не би било огња и живота. Ваздуха има свуда по земљи и у земљи, у свима шупљикама и шупљинама. Све што је празно пуно је ваздуха. Ваздух допире

у висину даће од облака, а и облаци се држе на ваздуху као дрво на води. Слепи мишеви, тиге и инсекти лете по ваздуху, као што друге животиње пливају по води. И људи огледају да плоче по ваздуху на тако званим ваздушним лоптама, налик на оно, што се с мехурима или тиквама лакше плива по води.

Виноградски пуж

29.

1. Код пужа се разбѳра за љуштуру и животињу у љуштури.

Љуштура је кунаста, увијена је, налик на завртањ, висока је 4 см., а толико је у дну и широка. На љуштури се разбѳрају ови делови: горе је вршак или теме а најдоњи и најшири завијутац је основа; иза основе је гротло, а то је онај сужени отвор, на који пуж измили. Љуштура је танка, жућкаста или мрколаста са црвено мрким попречним пругама; на гротлу је љубичаста, с поља је храпава, а изнутра је глатка. На јакој сунчевој светлости побледи, с тога се могу наћи са свим беле љуштуре.

У љуштури је мекана *животињѳца*, која је прирасла за љуштуру и не може је оставити. Тврда љу-

штупа чува мекано тело пужевље. Пуж (неки веле и *сиуж*) дугуљаста је животиња, има главу, врат и дугуљаст труп, који је сужава као реп. На глави су четири неједнака шупља пипка, названи рогови, који се увлаче, посувраћајући се унутра, као прсти на рукавицама. На врху дужих пипака су црне очице, којима пуж слабо може видети, јер се мора нечега дотаћи, па тек да осети. Ако се пужу одсеку пипци, израсту му опет. Уста су без доње усне; у дну уста је зупчаст језик, нешто налик на треницу или пилу. Кад пуж посуврати усну дупљу и кида храну, види му се језик.

С доње стране на трбуху види се дугачко и широко стопало, којим пузи. Цело тело омотава широки плашт, који је на леђима прирастао. На врату је овај плашт набран, те изгледа као оковратник, који може покрити главу, кад се рашири. На врату у плашту види се руница за дисање, кад пуж пузи. Кад се додирне пуж, нестане ове рунице, али се наскоро појави, јер мора удисати ваздух. У води се убрзо угуши, јер не може дисати. До рунице за дисање стоје плућа, као кеса пуна крвних судова. До плућа је срце у засебној кесници. Иза главе је ждрело и желудац. Око желуца су две беле и пљувачне жлезде, које се отварају у уста. Иза желуца су црева, опкољена зеленкастом јетром, у којој се црева вијугају, па се пружају поред плућа и свршавају се поред рунице за дисање. Ту се излива и мокраћа из бубрешка, што се налази поред срца.

2. Виноградски пуж живи по брежуљцима, где је варовито земљиште, где има траве и шибља, и где је влажно. За то и излази ноћу и после кише. По виноградима с пролећа једе пупољке и чокоте. Храни се само биљем. Кад хоће да једе, исплази језик и усницу продуљи, стиснувши језик, који се угне као ложичица. Усницом граби храну, придржава је бољивим језиком, притискује уз горњу вилицу, откидајући комадиће, да се често чује како пучка. Непрестано једе; тако је прождрљив. У јесен се пужеви завуку најрадије испод маховине у трошну земљу по 15—20 см. Тада затвори љуштuru на гротлу, па се увуче дубље у њу. Иза овог варовитог поклопца прегради љуштuru још једном или неколиким опницама. Тако затворен проведе пуж 6 месеци. За све ово време пуж споро дише и срце му спорије куца, као што је и код свих зимских спавача. Ваздух за дисање пролази му кроз шупљикави поклопац и шупљикаве опнице, као што и пиле дише кроз јаје. Сунчева топлота у пролеће (у априлу и мају) пробуди га. Стопало примакне варном поклопцу, те га размекша и одвали, јер није био прирастао, већ стоји као запушач. За тим измили и одмах тражи да се захрани.

3. Кад хоће пуж да снесе јаја, измили из љуштуре, што год може више, па вртећи се рије земљу, те издуби руницу, дубоку колика је љуштura. При том послу

љуштура стоји као поклопац, и тако чечећи над рупицом снесе за дан два месеца Јула 60—80 јаја. За тим заспе рупу земљом и тако је поравни, да се гнездо не познаје, мањ ако је земља још свежа. Јаја су велика као грашак и имају танку љуску. За 26 дана измиле млади пужићи из ових јаја. Пужићи одрасту идућег пролећа. Како расте пуж, тако расте и љуштура. Љуштура расте с обода, где се сваке године из плашта наслажу нови слојеви, што се види и по спољашњим цртама и жиокама, од чега је с поља хрпаво. Ако се љуштура пробије, може се поправити, али се познаје, где је зарасла. Кад се пужевља љуштура држи на уху, чује се зујање, а то је с тога, што се глас ојачава као на гуслама, виолинама и другим стварима с кутијама. Ако је мртва тишина, не чује се ништа на љуштури.

Пуж је спора животиња, пузи пљоснатом стопалом, а на леђима носи увијену кућицу. Кретање пужевљег стопала налик је на таласање водено : почиње од репа и продужава се ка глави. Пуж осећа кожом и пипцима; види очицама што су на пипцима ; чује на слушне мехуриће што су код ждрела.

4. С пролећа, док се још нису отворили, пужеви се једу, и то просто обарени. У неким земљама тако их много једу, да се читаве лађе пужева носе у велике градове и тамо продају. Пуж је штетан што у пролеће једе пупољке с винове лозе и квари друго поврће.

Виноградски пуж је највећи од наших пужева. У вртовима живи сродан *пегави пуж*, мрке боје с многим жутиим цртама и друга врста са жутом или црвено мрком кућицом. У роду виноградскога пужа има 1600 врста пужева. Има пужева без љуштуре, као што је *голаћ* или *криељ*. Осем сувоземних пужева с плућима (плућаши), има и водених са шкргама (шкргаши), што живе по слатким водама, а још више у морима. Има пужића веома ситних, да се једва виде, а има их и крупних, по 50 см. и 20 см. широких у дну, као што је пуж названи *рог* или *труба*.

Због стопала на трбуху зову се пужеви *тробоношци*: долазе у коло животиња што се зову *мехушци*.

Славуј

30.

1. Славуј је велики као врабац; дугачак је око 16 см., а широк заједно с крилима преко 24 см., Сам реп дугачак је преко 5 сантиметара. Женка је мало ситнија од мужјака. Глава је округла. Кљун је црвенкасто сив, прав је и у врху шиљат. На горњој половини кљуна су две носне рунице — ноздрве, кроз које славуј дише. У устима има славуј танак и шиљаст језик. Храну гута целцату. Очи су мале

и мрко црвене. Уши се не виде, јер тице немају ушне шкољке, него само слушне ваде (ходнике), које су обрасле перјем, а унутра имају све ушне делове као и сисари.

Врат је кратак и обао, а труп јајаст. Ноге су му подугачке, јаке, а боје црвенкасто сиве, као и кљун. На свакој ноzi има по 4 прета. Прсти су подугачки и танки, и стоје : три сред, а један остраг, те у неколико служи као палац, да се славуј може прихватити за грану. На прстима су завијени и оштри ноктићи. Крила су осредња и шиљата. Реп је средњи, мало заокружен.

Тело славујево обрасло је танком кожицом, која је заодевена *перјем*. Ноге и кљун голи су. Перје није подједнако крупно ни дугачко по целом телу. У крилима и репу перје је много крупније и дуже, него по осталом телу. Најситније је перје по глави и врату, Сем перја, које се види, има још и веома ситног и меканог перја, које се не види, а до саме је коже, испод крупнијег спољног перја. То доње ситно перје зове се *паперје*.

Перјем у крилима славуј лети, а перјем у репу управља као крмилом. Перје и паперје чува тичију топлоту и брани тело с поља од хладноће и мраза.

Славујево перје није лепо по боји. По леђима и репу је црвенкасто мрко, а оздо беличасто сиво.

2. У нас има славуја само лети, и то по свима крајевима нашим. С јесени, у Септембру, скупљају се породице у гомиле, а често и много породица у читава јата, и одлазе од нас у јужне топле пределе, где нема зиме, а има увек буба за храну. Славуји се враћају к нама у Априлу. У повратку сваки славуј тражи пређашње место, где је проживео прошлога лета. Нарочито млади славуји чезну да се настане близу оног места, где су се излегли. Славуј борави по густим шумарцима и шипразима, обично покрај потока, вртова и гајева. Храни се гусеницама, првићима, бубама, комарцима, мушицама, мравијим јајима, а једе и бубице са шибља. Није прождрљив.

Славуј прави округло гнездо од сламака, сува лишћа, влаћа и длака, а изнутра га постави меканим перјем. Гнездо своје намести при земљи у ракљицама каквог трнића, или на каквом пољу, и обично у оном истом цбуну, где и борави. Женка снесе 4—6 зеленкасто сивих јаја с меканом љуском. На јајима лежи редовно женка, а сваког дана у по дне одмењује је мужјак по неколико часова, док се она нахрани. Мужјак борави увек близу гнезда, надгледа га и чува. — Један човек отерао је женку с јаја, а мужјак, кад је то видео, прекинуо је песму и одлетео, да дотера женку на гнездо, уједајући је. — После 15 дана излегу се веома ситни, голишави и слепи тичићи,

који се једва мичу. Излежене тичиће врло брижљиво негују, чувају и хране и мужјак и женка, залажући их својим кљуном. После кратког времена младунци прогледају, а за тим мало по мало почне им израстати и перје.

Кад се славујићи са свим заодену перјем, а крста су им још слаба и нејака, те не могу дуго летети, него само почињу полетати, онда се зову *полетарци*. Славујеви полетарци полећу са својим родитељима и остају с њима непрестано, док са свим не ојачају и не свикну и сами тражити за себе храну. Маторка их тада остави, и по други пут носи јаја и леже поново.

Славуј лети лако и брзо, али не далеко, него између блиских цбунова управо лепрша се. Кад стоји на гранцици, реп подигне, а крила обори (спусти).

3. Славуј је дивља тица, али није одвећ плашљив, те му се може човек прилично примаћи. Веома је радознао, те свуда хоће да завири. То му шкоди, јер га људи с тога лако хватају. Две трошице брашна, метнуте под мрежу, доста су, па да га човек намами у мрежу и ухвати. Он је најомиљенија тица само с тога, што најлепше пева од свих тица.

Славујева је песма особита. У њој има често по 20 до 24 разна извијања. Сва су та извијања пријатна и умилна. Ни једна певачица не уме као он

певати. С неописаном вољом мења славуј гласове; каткад почиње лагано, тихо, па појачава све више и више, а после постепено спушта. Каткад почиње јако и брзо, а завршује слабо и лагано. Човек се мора дивити, како су разнолики славујеви гласови; нарочито се пак мора чудити, како тако мала тица да пева тако јаке гласове, и како су јој толико јаки мишићи у грлу, те не попуцају од силног напрезања; по неки су гласови толико јаки, да човеку на близу уши заглуну. Мужјаци боље певају од женака. Славуј пева у свако доба дана: јутром, у по дне, у вече, а за време парења пева и целе ноћи, тако да се чини као да ова тица тада и не спава. Највише и најумиљатије пева у прозорје и у сумрак. Најбоље је слушати га по цбуновима, где му се човек може приближити. Два славуја у два наспрамна шумарка хоће да се натпевају. Прича се да има случајева, да по неки славуј у натпевању пресвисне и цркне. Него умилна песма славујева може се слушати мало нешто више преко два месеца, и то нешто у Априлу, у Мају и Јуну, а око Петровадне већ престаје певати. У Јулу мењају перје (митаре се), па се тада оделе и живе усамљено; доцније се скупљају и спремају за селидбу. Чим се врате нама, јављају се с песмом. И одрасли славујићи певају, али лоше, и тек идућег пролећа вежбају се боље певати, док се не

усаврше, јер „нико се научен не рађа“, већ се свака вештина мора изучити.

Ухваћен славуј брзо се привикне на ропство, па опет пева. Славује хватају људи, а тамане их много и грабљивице: копци, орлови, буљине и др. Ако тако не погине, славуј доживи у слободи 12—15 година, а ухваћен једва издржи и око 8 година. С тога крлетка (кавез), у којој је славуј, ваља да буде застрта зеленилом, јер иначе се много плаши, те мање живи.

4. Месо славујево не једе се, нити се његово перје за шта употребљава. Људи га држе у крлеткама по кућама због лепог певања, и с тога га чувају, воле и јако цене. У крлечи хране га највише мрављим јајима, црвима из брашна, обареним јајима, ситно исецканим говеђим срцем. Сем тога славуј је корисан још и по томе, што треби и хвата многе шкољбиве бубе и гусенице. Штете нема никакве, те с тога ову безазлену и омиљену певачицу не треба никако убијати ни гнезда јој кварити, нити је терати, него примамљивати је и чувати, остављајући густе цбунове, где ће се гнездити.

Најлепше одело и украс

31.

Мудра мати говорила је својој кћери : „Послушај ме, ћерко моја, и управљај се како ти ја кажем, па ћеш се сваком допадати, и сваком ћеш бити мила и драга. Главу нека ти кити поштење ; одело нека ти буде стидљивост, умереност и милост према људима ; огледало нека ти буде савест, а најлепши украс : добре мисли, речи и дела.“

Мишићи

32.

Месо зовемо и мишићима. Оно је прирасло за кости. Кад се месо (од вола, овце или од чега другог) искува, тада се може видети, да се састоји из врло танких влакана (кончића). Док је животиња жива, та су влакна по боји црвенкаста и наслагана су једно на друго, налик на жито у снопу, па се због тога то и зове *мишићни сноп*. Ти месни снопићи личе на миша без ногу или на рибу, па их за то називамо и *рубичима* и *мишићима*. И код људи све месо зовемо мишићима. Мишићи су на средини дебели, а на крајевима, где се припињу за кости, танки.

Мишићи су по величини разни, неки већи, неки мањи. И по облику су различни: око очију су округли, на дугачким костима у руку и ногу су дуги, а где су год кратке кости, и мишићи су кратки. Најшири је мишић пречага, која одваја трбушну шупљину од грудне.

Мишићи покрећу кости по нашој вољи. Кад мишићи кост покрећу, тада се они скупљају, грче, и тако кост повлаче; а кад хоћемо кост да опружимо, пружају се и они. Осем оних мишића, који раде што ми хоћемо, има их много који раде сами без наше воље. Такав је мишић срце, а осем њега има их још доста у нашем телу: у желуцу, у превима и т. д. Они не раде онда, кад хоћемо и кад бисмо ми хтели, него раде непрестано без наше воље. Срце нико не може зауставити да не куца, нити би који могао зауставити желудац да не вари храну.

Што су мишићи код којег чвршћи и већи, човек јо здравији и јачи. Мишићи јачају различитим кретањем и радовима: трчањем, скакањем, сечењем дрва, копањем, рвањем, пливањем и т. д. У школи се ради *гимнастика*, јер од ње најбоље јачају мишићи.

Соломунове изреке

33.

Немарна рука осиромашава, а вредна обогаћава.

Ко збира у лето, син је разуман ; ко спава о жетви, син је срамотан.

Праведник се брине за живот и својега живинчета, а у безбожника је срце немилостиво.

Ко ради своју земљу, биће сит хлеба ; а ко иде за беспослицама, безуман је.

Истинита уста стоје тврдо до века, а лажљива ни за час.

Од охолости бивају свађе, а који примају савет, у њих је мудрост.

Ко ходи с мудрим постаје mudar, а ко се дружи с безумницима, постаје гори.

Мудра жена зида кућу своју, а луда својим рукама раскопава.

Луд верује свашта, а паметан пази на своје кораке.

Ко презире ближњег својега, греши, а ко је милостив убогима, благо њему.

Ко је спор на гнев, велика је разума ; а ко је нагао, показује лудост.

Очи су Господње на сваком месту, гледајући зле и добре.

Боље је мало с правдом, него много доходака с неправдом.

На што је благо безумноме у руци, кад нема разума.

Боље је име него велико богатство.

Пред безумним не говори, јер неће марити за мудрост твоје беседе.

Купуј истину и не продаји је; купуј мудрост, знање и разум.

Турска Историја

34.

Турци воде своје славно порекло из средње Азије, из крајева Туркестана, а у сродству су са Селџуцима.

У времену кад су се Селџуци кренули к западним крајевима Азије и заузели део Персије и Африке, монголска их је навала само потисла к Средоземном мору и Малој Азији (Анадолу), где су дуго и сретно владали; но много доцније, у половини тринаестог века (око 1250 године) нађе се па невољи иконијски селџуски Султан Кајкабуд. На њ је ударила нека монголска војска код Ангоре, и већ су Монголи толико били успели, да су хтели да надбију Селџуке, кад у један пут и изненада, у сред битке, почне се срећа окретати Селџуцима, и Монголи побегоше.

Како то би? Мала једна чета коњаника наишла је на ову битку код Ангоре, па је са свим из срца притрчала у помоћ ономе који страда, те су тако Селџуци добили битку и Монголе најурили.

После се дозна, да је та чета коњаника била селџучке крви турскога племена, која је случајно наишла на битку и притекла у помоћ ономе који страда. Ова је турска помоћ светла у турској историји, јер потече из срца и правде. И та је случајност и правда турска чудна прилика, која је дала правац читавом једном народу, и то славном у својој историји.

Ту чету, као што се вели од 400 коњаника, повео је био Сулејманов син *Ертогрул*, члан турскога племена Огхузкан, који је са осталима својима пошao био са обала Јефрата, где се неко време бавио, па од навале монголске повукао се мирнијим западним крајевима Мале Азије. У том, дакле, путовању наиђе на рат између Селџука и Монгола, те и он ступи у ту битку са својим храбрим коњаницима и помогне Селџуцима, не знајући управо коме помаже, само је хтео из доброга срца и праведљивости да притече у помоћ слабијој страни.

За ту случајну и искрену помоћ, селџучки Султан дарује Ертогрулу и његовом племену област око планине у јужноме крају старе Витиније, и град

Сугут. Од тада је град Сугут био столно место Ертогрулово.

У другој једној доцнијој борби, опет је Ертогрул помогао Селџуцима и показао се храбар са својим народом. За то му селџучки Султан уступи из благодарности у вечиту баштину и област Ескишер, која се је прозвала Султан-ени (Султаново чело).

У Сугуту је 1258. године добио Ертогрул сина *Отмана* или *Османа*. Овај султан Осман још у почетку своје младости показао се mudar и храбар. Као младић пун живости и идеја, помагао је својем оцу да што више рашири власт, и свој народ што више усрећи.

У 1288. години Султан Осман добије сина Султана Оркана, и те му године умре отац Ертогрул, оставив Султана Османа за старешину племена и господара од Ескишера. Прва је брига била Султану Осману да подигне џамију у Ескишеру, и да постави учене људе који ће да врше исламску службу и да дају народу правду. Правда Султана Османа много је допринела, да се рашири и утврди његова власт.

Султан Осман био је и mudar и храбар, па су околне властеле хтеле да спрече његову силу и власт, ну он је својом памећу и својом храброшћу све те властеле покорио и завладао. Његова се власт све више ширила, у колико су онадале државе селџучка и ви-

зантијска. Доживео је да његов млади син Орхан побобе победоносну заставу у Бруси.

Султан Осман се је први прогласио за независнога Султана*), и почео први ковати новце; за то су Турци из почасти узели његово име за своје народно, и њим се поносе. Имају право, имају и за што, јер их је династија Османова узвисила до највеће државне силе и славе. Турци су први завели војску у Јевропи, за то је турска војска и данас најбоља и најиздржљивија.

Турци су под својим славним Султанима раширили своју државу у Азији, у Африци и у Јевропи, где и данас славно и сретно владају.

---

*) Султан долази од арапске речи *селаат*, а значи: сила, моћ.

ПРЕГЛЕД ТУРСКЕ ИСТОРИЈЕ.

1

Султан Осман, Победилац, син Ертогрулов, примио је од својега оца власт 1288. године, а прогласио се за независнога Султана 1299. године. Царовао је 27 година.

2

Султан Орхан, син Султана Османа, ступио на престо 1326. године, а царовао је 34 године. Он је прешао у Јевропу преко Хелеспонта.

3

Султан Мурат I, син Султана Орхана, ступио на престо 1360. године, а царовао је 29 година. Његова је престоница већ била Једрене, у Јевропи. Њему се је покорила Бугарска 1388. године; такође су му се покоравали многи крајеви Грчке. Јужне крајеве Србије потчинио је, и главари тих крајева Марко Краљевић и Константин Дејановић били су му вазали, северни део Србије под Лазарем Грбљановићем плаћао му је данак, тако рећи цео Балкан зависио је од Султана Мурата I.

4

Султан Бајазит I., син Султана Мурата, ступио на престо 1389. године, а царовао је 13 година.

Заједничко царовање

С. Сулејмана и С. Мусе, у 1402. години, царовали су 11 година.

5

Султан Мухамед I., Челебија, син Султана Бајазита ступио на престо 1413. године, а царовао је 8 година.

6

Султан Мурат II., син Султана Мухамеда, ступио на престо 1421. године, а царовао је 30 година.

7

Султан Мухамед II., *Фатих-завојевач*, син Султана Мурата ступио на престо 1451. године, а царовао је 30 година. Овај славни Султан заузео је Цариград, проширио царевину, северну Србију и Босну са свим потчинио, и прешао са својом храбром војском у Маџарску.

8

Султан Бајазит II., син Султана Мухамеда, ступио на престо 1481. године, а царовао је 30 година.

9

Султан Селим I., син Султана Бајазита, ступио на престо 1512. године, а царовао је 8 година.

10

Султан Сулејман I., *Велики и Законодавац*, син Султана Селима, ступио на престо 1520. године, а царовао 46 година. Овај славни Султан допирао је са својом храбром војском и до Беча.

11

Султан Селим II., син Султана Сулејмана, ступио на престо 1566. године, царовао је 8 година.

12

Султан Мурат III., син Султана Селима, ступио на престо 1574. године, а царовао је 21 годину.

13

Султан Мухамед III., син Султана Мурата, ступио на престо 1595. године, а царовао је 8 година.

14

Султан Ахмед I., ступио на престо 1603. године, а царовао 14 година.

15

Султан Мустафа I., ступио на престо 1617. године, а царовао је 1 годину.

16

Султан Осман II., ступио је на престо 1618, а царовао је 4 године.

Султан Мустафа I., по други пут дошао на престо, 1622. године и царовао 1 годину.

17

Султан Мурат IV., ступио на престо 1623. године, а царовао је 17 година.

18

Султан Ибрахим I., ступио на престо 1640 године, а царовао 8 година.

19

Султан Мухамед IV., ступио на престо 1648. године, а царовао 39 година.

20

Султан Сулејман II., ступио на престо 1687. године, а царовао 4 године.

21

Султан Ахмед II., ступио на престо 1691. године, а царовао је 4 године.

22

Султан Мустафа II., ступио на престо 1695. године, а царовао је 8 година.

23

Султан Ахмед III., ступио на престо 1703. год., а царовао је 27 година,

24

Султан Махмуд I., ступио на престо 1730. год., а царовао је 24 године.

25

Султан Осман III., ступио је на престо 1754. године, а царовао је 3 године.

26

Султан Мустафа III., ступио на престо 1757. године, а царовао 17 година.

27

Султан Абдул-Хамид I., ступио на престо 1774. године, а царовао 15 година.

28

Султан Селим III., ступио на престо 1789. год., а царовао је 18 година.

29

Султан Мустафа IV., ступио на престо 1807. године, а царовао је 1 годину.

30

Султан Махмуд II., ступио на престо 1808. год., царовао је 31 годину.

31

Султан Абдул-Меџид, ступио на престо 1839. године, царовао је 22 године.

Овака славна династија Османова ретка је у свету. Она царује на славу својега народа, и на срећу свију својих поданика.

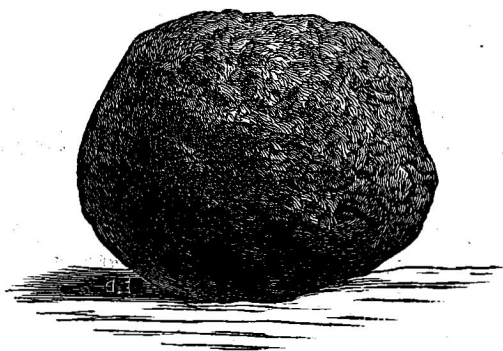

С у н ђ е р

35

Многи су виђали какав је сунђер по трговинама где га купују за своју потребу (за умивање и чишћење), а сваки ученик кад први пут дође у школу спази га поред школске табле, којим старији ученици бришу што су написали кредом на табли. Ну може бити да многи не знају шта је сунђер, да ли је камен, или биљка, или животиња. Што не знају људи који несу били у школи, ни ову учили, неје ни чудо, али

Сунђер

би било чудо да не знају ђаци, којима је сунђер сваки дан у рукама док су у школи, управо урутка поред писаљке и пера; па још кад из школе изађу да не знају шта је сунђер, било би доста чудно.

Истина што многи још не знају шта је сунђер неје ни чудо, јер су се и учени људи дуго препирали

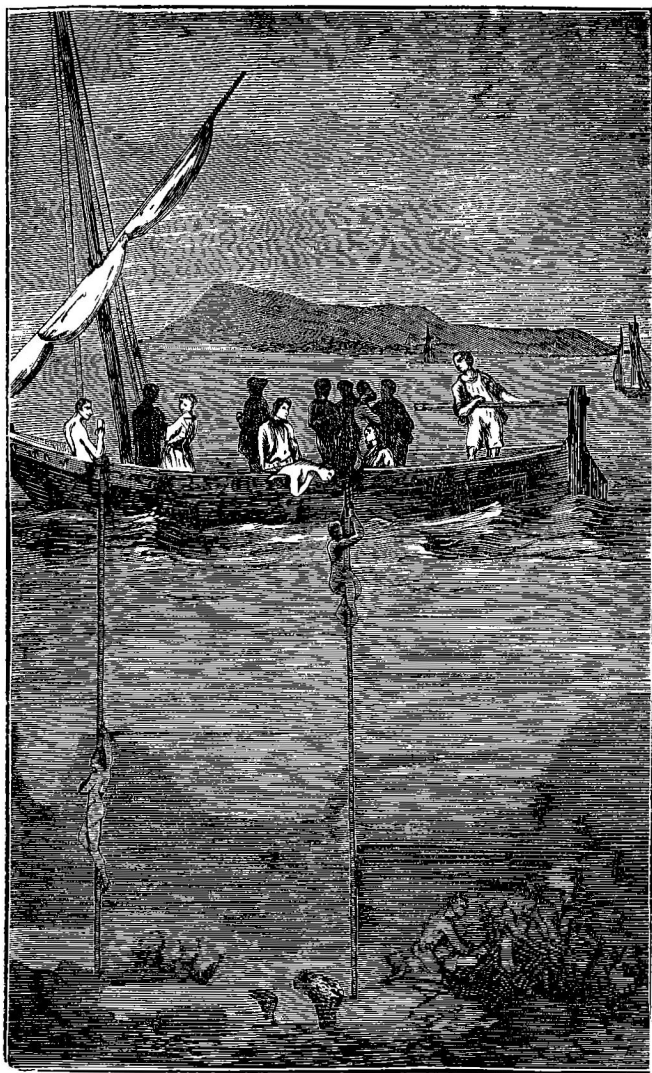
и свађали, доказујући шта је сунђер, па су се научним испитивањем уверили и сазнали не баш одавно, да је сунђер животиња из најнижег животињског реда (Зоофита).

Сунђер, дакле, неје ни камен, ни биљка већ *животиња*. Ево каква :

Сунђер расте и живи у мору прикачен за стене обично у пличини, а по каткад виђа се и на камењу изнад воде. То бива при приливу и одливу морском. Кад се жив сунђер дирне у води, опази се његово кретање и мало се згрчи (скупи).

Сунђера има више врста, по томе и различних каквоћа, неки бољи, неки лошији. Тако, сунђери којима се служимо у школи, и они којима се служе домаћице при чишћењу кућевнога посуђа, загасите су масти (боје) с повећим шупљикама и доста су рапави. А они бољи и финији сунђери, који се употребљавају за умивање лица, жућкасто сиве су масти, а површина им је кадифаста с финијом смесом (ткањем) и мањим шупљикама.

Сунђери лошије врсте живе у топлим морима, и Мексиканском заливу и Црвеном Мору. Бољи и финији пак живе у умереним водама; њих има много у Средоземном Мору, а најфинији доносе се с обала Сирије и Грчке.

Ловљење сунђера.

У извесним водама лове се (хватају се) сунђери тророгим чакљама. Рибари или боље сунђераши, који се баве ловљењем сунђера, дохватају га и кидају чакљама са стене; и чим га откину, спазе га да на води плива, и тако га ухвате. Ну овај начин ловљења сунђера неје тако zgodан, јер се сунђер неправилно откида и избодене, те су после продавци принуђени да пришивају и прикривају те раздеротине и избодене стране сунђера.

При ловљењу боље врсте сунђера, ловци тада остављају своје чакље (рогље), па се загњурују у воду, те сунђере рукама одвајају и откидају са стена, и на тај се начин не кваре.

После неколико дана скидају и чисте онај питијаста слој што обавија сунђер, а за тим га гњече у води да би изашла мекана материја, која испуњава сунђер, и да би остао сам скелет (кончићи); и најзад умачу га у закисељену воду, а за тим најљиво оперу, и тим се свршава чишћење сунђера.

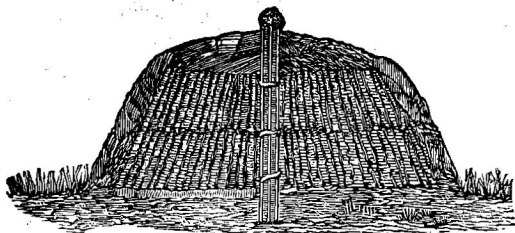

Д р в е н и у г а љ

36

Дрвени угљен (ваглен) употребљава се за ложење највише по градовима, по селима се слабо још употребљава, а највише је у употреби онамо где се собе с мангалима греју.

Дрвени се угљен добива овако : угљари који се баве тим послом, најпре изберу равно место (равницу), добро убијену земљу, онако као и за гумно што се налази и сиравља. На таком месту побије се колац као стожер, или се побију четири коца у близу а у накрет, између којих остане празнина. Око стожера сабијено наслажу се дупке цепанице (кратка дрва од 0·35 метра дужине). овако од прилике као снопови

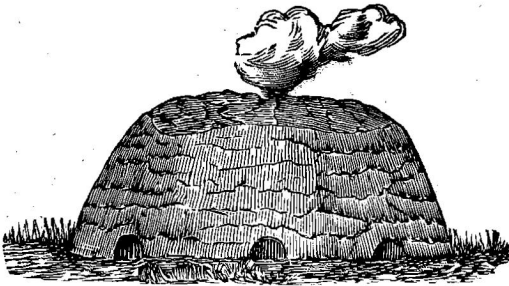
Угљарница

шенице или јечма око стожера на гумну. По овом кругу слаже се други ред мало тањих цепчица, а за тим трећи ред, и тако редом једно врз друго, док не изиђе као стог сена, висок два до три метра.

Овака гомила дрва покрије се шушкама, иверјем (трескама), маховином, бусењем и ситнијом земљом. На дну гомиле остави се једна или више вада (рупа). Огањ се унесе кроз руну при земљи, или се убаци озго кроз ваду (димњак) између коља. Ваздух придо-

лази кроз доње руне, а гасови (дим) одлазе у почетку кроз средњу ваду (димњак).

Кад се огањ у средини разгори, натрпа се у димњак дрва, па се озго затвори, а при врху гомиле пробуше се озго наоколо руне, кроз које одлазе гасови, који постају од горења. Ако се при том гомила слегне и покривач се провали, пукотине се морају затварати.

Угљарница

Кад се јави плаветникаст дим, знак је да је при врху угљенисано, т. ј. да се дрво почело претварати у угљен. Онда се оне руне затворе, а ниже (за 0.30 метра) пробуше се друге, и тако се ради за 2—4 дана, док се не угљенише све до дна. За тим се све руне запуше (затворе) и цела се гомила покрије влажном земљом и остави да се охлади.

Докле неки део дрвета гори, докле се остало дрво угљенише. У почетку се покривач овлажи, јер се дрво

суши. Рупе (дунке) се удешавају тако, да придлази мало ваздуха.

Ето како се справља дрвени угљен, који даје јачи огањ, него што га дају дрва.

К а м е н и у г а љ

37

Ми говоримо *камени угљен*, а не треба да мислимо да угљена може бити и од камена, угљен бива само од дрвета. Ну по што има две врсте угљена, једна што је сами људи праве, као што смо већ сазнали, зове се *дрвени угљен*; а друга коју не праве људи, но је ваде из земље и за то што изгледа као црно камење, а из земље се вади, назвали смо *камени угљен*.

Каменога угљена има врло много у земљи, може бити више но што сада има шуме на земљи. Помислићете откуда толико угљена у земљи, кад у овој не може бити ни шуме ни дрвета, а међу тим угљен бива само од дрвета! То је истина доста и тешко за ученике четвртога разреда, али опет треба полако да размишљају како је то било и откуда угљена у земљи.

То је било овако: у незапамћено време било је на земљи некаквога општега и страшнога потреса, да

су се брда и планине рушиле и пропадале, и тако су целе шуме претрпаване, те су се та силна и многа дрва претрпана земљом, за дуго година и векова, угљенисала и сазрела за гориво.

У оно старо и незапамћено време, кад је велики потрес земље био, било је много шуме на земљи, зато и има толико много каменог угљена у земљи. Код нас и у нашим крајевима има га доста.

Сада се такав угљен копа из земље и употребљава за гориво, а највише при парним фабрикама, железницама и парним лађама.

В а р

38

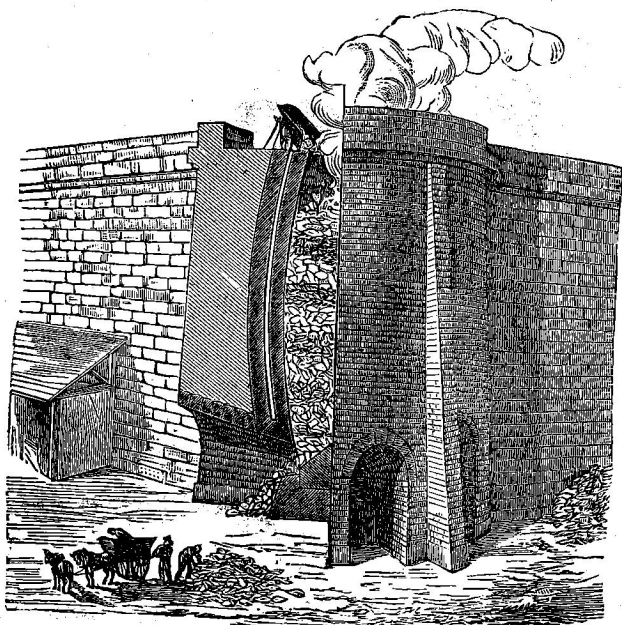
Вар нам служи за зидање и варосање кућа и у опште зграда. Помешан вар с песком држи чврсто цигле у зидовима, спече се и стврдне да траје вековима тако сазидана кућа. Чист вар разблажен водом употребљава се за варосање соба и кућа.

Од чега је вар? Вар се справља од *варног камења*. Онде где хоће човек да направи вар, начини повећу рупу у земљи, обложи је камењем, па онда наслаже варно камење у ту рупу, те се начини као нека пећ у виду стога и изван рупе. За тим се запале дрва, и гори ватра дотле, док се камење не претвори у вар. Место где се пече вар, зове се *варнице*.

Кад се тако варни камен испече, зове се *негашен вар*, а кад се помеша с водом зове се *гашен вар*. Гашен вар може дуго да траје, а негашен не може.

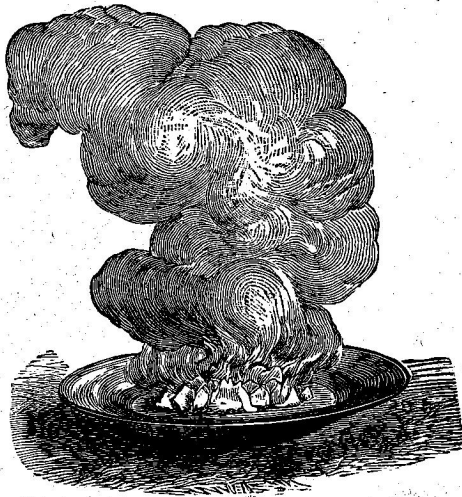
У земљама где се вар много троши, око великих градова, тамо се пече вар у вештачким сазиданим пећима, у којима гори јака ватра са четири стране. Ево таке једне пећи.

Вештачка пећ (варнице)

Кад се метне комад негашенога вара у какав суд, у паницу или кошању, на се после мало водом,

чује се онда неко шиштање и као мало пуцкање. Тада се види како се камен раскида и дели у ситније комаде, а вода се претвара у пару, као да је била пала на жар. Да би негашен вар, кад се на њ вода сипа, овако шиштао и вода се претварала у пару, ваља да је вар скорашњи и да није био дуго на влажном и мокром месту. Кад се такав вар додирне руком, осетиће се да је врућ и готово врео.

Откуда долази ова топлота, кад су вода и камен били ладни?

Скорашњи негашен вар врло је жељан воде, он упија воду највећом брзином, и то убрзано једићење воде и вара производи трепе код свакога делића вара

(камена), а то треће развија топлоту. Зна се, да се два дрвета загреју кад се трљају, а кад се дуже трљају, запале се. Тако дивљаци добављају ватру. Кад се железно струже, угрева се тако исто. Дакле и треће течности производи исту топлоту.

Ако се још суне воде на такав вар, он ће се раздробити и надути; а кад се мало промеша постаје као тесто, којим се већ може варосати и зидати.

Ш е ћ е р

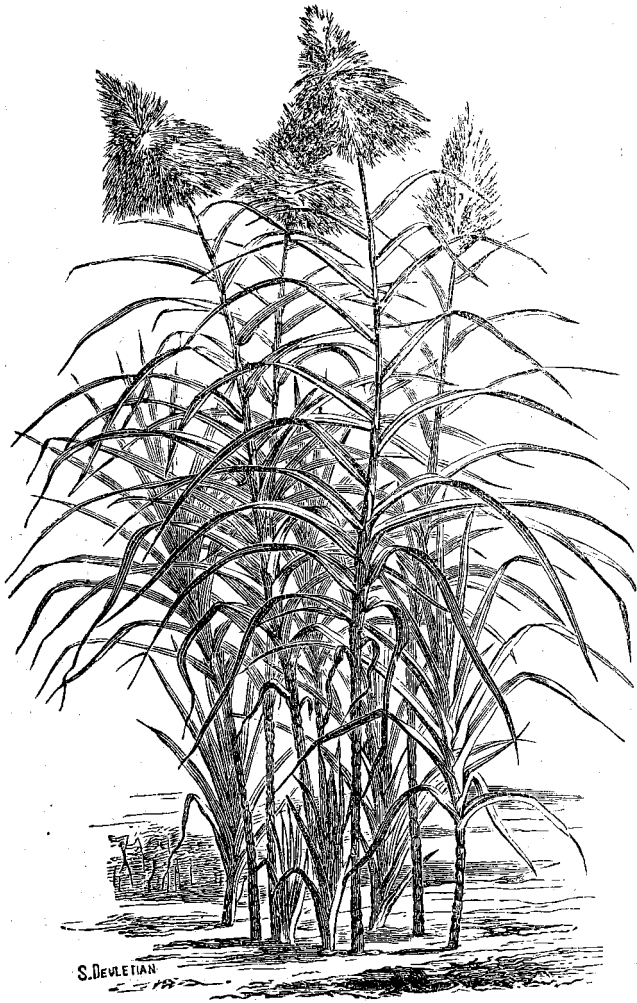
39

Кад једемо грожђе, јагоде и трешње осећамо сласт, то значи да је то воће шећерно, т. ј. да има у себи шећерне сласти; а слатка су и она воћа што су накисела, и у њима има неке шећерне сласти.

Па зар има шећера у воћу? Има и то доста. Нарочито су шећерна воћа: праска, шљива и поморанца (портокал); за тим долазе: крушка, јабука и кестен. Зрела диња и тиква такође имају велику количину шећера.

Тако исто налази се шећернога сока и у поврћу, по нашим бапштама и градинама, нарочито у коренима мркне, цвекле и репе. Па и пшеница и разне благе

траве по ливадама садржавају у својим цветовима шећернога сока. По неке биљке сличне овима, али много

Шећерна трска.

веће, такође садржавају у својим стаблима шећернога сока. Такве су биљке: кукуруз, просо и метле.

У топлим земљама обрађује се једна врста трске, која доста личи на кукуруз (царевицу, ченку) и просо, али много више има у себи шећернога сока. Та се трска зове: *шећерна трска*.

Фабрика шећера од јавора у Канадским шумама.

Почем је течност или сок у неким биљкама слатак (шећеран), а у исто време и храни биљке, то није никакво чудо да има такође таквога слаткога сока и у извесном дрвећу. И заиста шећеран се сок прибира доста у Канади од извесних врста јавора и брезе.

Природа нам даје такође и једну врсту готово чистог шећера, то је *мед* што пчеле скупљају и приуготовљавају у својим трмкама да би се исхраниле

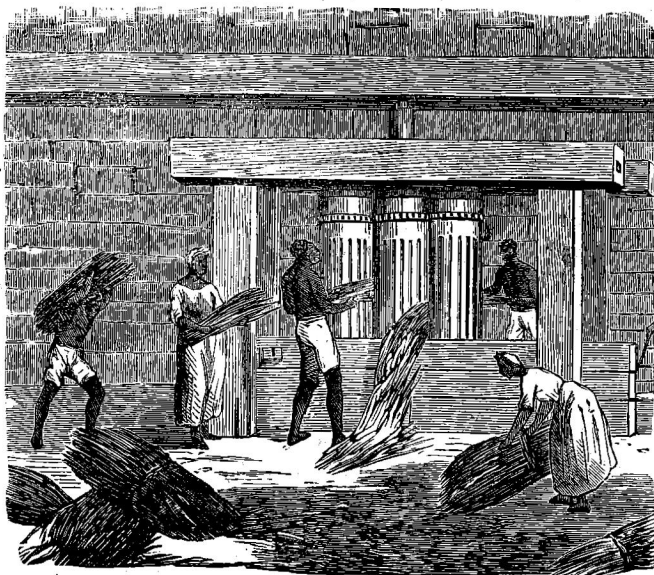

Шећерна репа.

за време зиме. Оне траже сокове по цвећу на дну чашице цвета, за тим га доносе и стресу у трмку, у своју природну фабрику.

У топлим крајевима света, вади се шећер цогла-
вито из *шећерне трске*. Код нас се добија шећер из
извесне врсте цвекле и рене.

Шећерна се трска изломи и измрви, па се за тим
стеже ваљцима, те тако излази сок.

Млин за ломљење шећерне трске.

Рена се и цвекла истружу, и начини се као нека
каша из које тече сок, који се скупиља и стеже у
платненим врећама. За тим се тај сок или, боље, ше-
ћерна каша вари и лади, те се шећерна каша ствр-
дњава и кристалише као од прилике со. Најзад да би

шећер постао бео и да би се са свим пречистио, ра-стапа се у воду и меће се тада у њ са свим ситан и пречишћен прашак од животињских костију, и тим се свршава сиправљање шећера.

Сада се шећер троши у свету много; тако, у Француској се троши годишње по 5 килограма на сваку душу, т. ј. рачуна се да сваки човек у Француској потроши по 5 килогр. шећера годишње, разуме се неки мање неки више потроши; у Енглеској по 15 килограма; у Сједињеним Државима у Америци по 17 килограма; у Италији по 1 до 2 килограма; у Турској, Русији и Шпанији скоро по 1 килограм шећера. Али у неким земљама Јужне Америке прелази потрошња и преко 30 килограма на свакога човека.

П а м у к

40

Памучна семка обавијена је лепом белом влакна-стом маховином, која се зове *вата*. Памук је биљка из породице слеза, јер много личи на врсту слезова својим великим белим или љубичастим цвећем.

Памучно је семе затворено у мауни (чаури), а крупно је као грах, али је изгледа крушкиног. Кад сазри онда се отвара, и тада се види да памук вири

из мауне са свих страна. Кад, дакле, сазри памук, онда се беру памучне мауне и вади се из њих памук.

Памук

У земљама где се мрзне преко зиме, памук је годишња биљка, и није већа од 1·50 до 2 метра. Но у земљама где је топло преко целе године, памук по-

стаје дуговечна биљка и може да порасте као шума-
рак (мало дрво). У крајевима где је топло сазрева
памук за 9 месеци. У опште приспева памук свуда
где сазревају добре поморанџе.

Памучни цвет, мауна и семе.

У многим крајевима Азије и Америке расте памук
и без обрађивања по пољима, као и свако друго биље.

Сада се обрађује памук свуда гдегод може да припева. И код нас у солунској околини обрађује се памук.

Од памука се израђују разна платна и сваковрсне потребе, које човеку корисно служе за одело и многе кућевне потребе.

Х а р т и ј а

41

Сви видимо колико нам је сада потребна хартија. Шта би радили ученици у школи без хартије? Да нема хартије не би имали на чему писати, не би било оволико књига и новина; пајзад хартија нам служи и за разноврсне друге потребе. Откако се је почела правити хартија и откад је пронађена штампа, свет је коракнуо напред у сваком погледу.

Јегинћани су пронашли писање, па су тражили и довијали се на чему ће писати. У баровитим крајевима реке Нила расте у изобиљу једна биљка, која личи на трску. Кад се ољушти зелена и тврда кора те трске, налази се на другу кору готово белу и меку, чије жилице изгледају веома нежне. Ова унутрашња кора наслагана је у слојевима једно на друго, и лако се одваја. Кад се истиска и осуши,

изгледа као неко ткање, или као нека врло фина материја од уваљане вуле. Од тога се начине танки, лаки и бели листови, на којима су стари Јегипћани писали, као ово ми сада на хартији што пишемо.

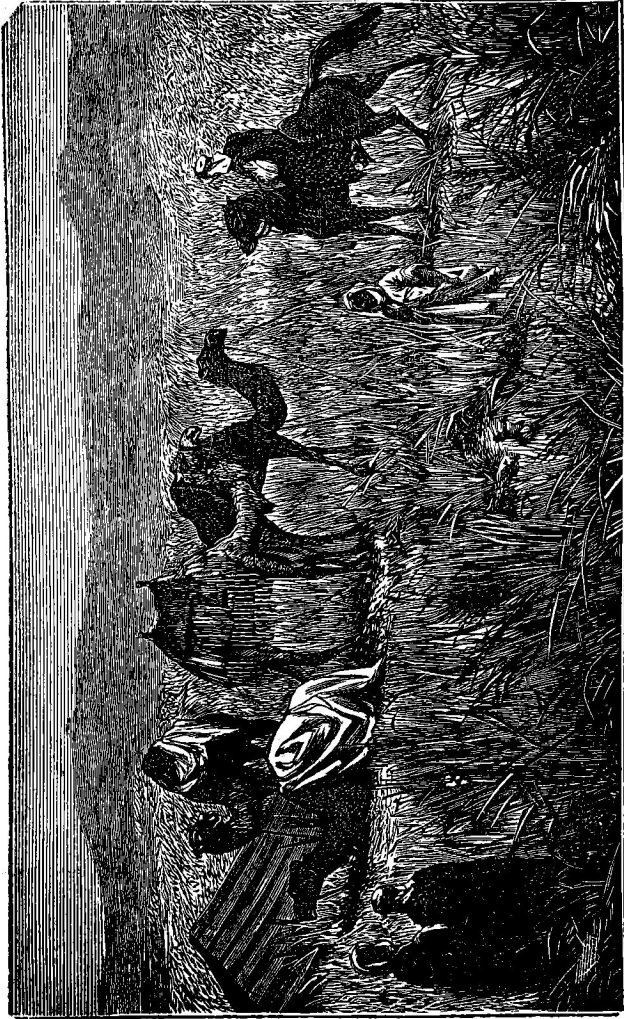
Јегипћани су звали те листове *папирус*, по имену биљке из које су вадили кору за папирус.

Папирус је врло нежан, лако се цепа и ломи; за то је много доцније папирус замењен кожом младих животиња; поглавито јагњећим и јарећим кожама. Коже се те тако израде и уштаве, да постану танке и беле, те се по њима може лепо писати. Таква се кожа за писање зове *пергаменат*.

Наше су старе књиге писане све на пергаменту. И заиста пергаменат је јачи и најбољи, али је при том скуп и не би се могла данашња велика потреба њиме само подмиривати. Сада се употребљава пергаменат само за важна писма, која хоће да се сачувају дуго нарочито за записе и споменике, који се намештају у зидовима и темељима.

Кинези и Јапанци први су почели правити хартију од бамбусове трске, дудове коре и других биљака, направивши од тих биљака као неки врло фини штим или кучину, па тај штим мешају с водом и туку га у ступама (чутурама) дотле, док се не направи као тесто, које за тим растежу у танке коре

(слојеве). Те се коре суше и гладе, те постају као платно; то је данашња хартија.

Алжа (трава у Алжиру).

Кад се за ову тајну Кинеза и Јапанаца сазнало у Јевропи, онда се почела у велико правити хартија по фабрикама; и сада се израђује разноврсна хартија од свиле, платна, старих крпа и најзад од траве и корова; од сламе, сена, трске и коре. Тако исто и од *алфе*, неке обичне траве, која расте по ливадима алгирским у Африци.

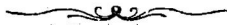
Садржина

	страна
1. <i>О Богу</i> , из Светога Писма	3
2. <i>О ближњима</i> , из Светога Писма	4
3. <i>Српске народне пословице</i> , (В. Ст. Караџ)	6
4. <i>О старијима</i> , из Светога Писма	7
5. <i>Савет</i> , (Д. Обрадовић)	8
6. <i>Путници и топола</i> , прича	8
7. <i>Испецци, на реци</i> , („Невен“)	9
8. <i>Вук и зец</i> , прича	10
9. <i>Завидљивац и тврдица</i> , („Невен“)	10
10. <i>Јуче, данас и сутра</i> , („Невен“)	12
11. <i>Добре и рђаве топлоноше</i> , („Српче“)	13
12. <i>Пас и његова сенка</i> , басна	17
13. <i>Користи од шуме</i> , („Тежак“)	17
14. <i>Сади дрво</i> , од З. Ј. Ј.	22
15. <i>Гаџан и лисица</i> , прича	22
16. <i>Кожа и њено чување</i> , по „Позн. Природе“ од Б. Т. и Л. О.	22
17. <i>Чување очију</i>	24
18. <i>Магарац и његов газда</i> , прича	26
19. <i>Како животиње проводе зиму</i>	26
20. <i>Животиње проричу време</i> , („Невен“)	32
21. <i>Орао и лисица</i> , прича	34
22. <i>Чувајте зубе</i>	35
23. <i>Жива</i> , од Б. Т. и Л. О.	39
24. <i>Пролеће и ускре</i> , од Зм. Ј. Ј.	41
25. <i>Лисица</i> , прича	42
26. <i>О земљи</i>	43

	страна
27. <i>Вода</i>	44
28. <i>Ваздух</i>	47
29. <i>Виноградски пуж</i>	50
30. <i>Славуј</i>	54
31. <i>Најлепше одело и украс</i>	60
32. <i>Мишићи</i>	60
33* <i>Соломонове изреке</i>	62
34. <i>Турска историја, по г. г. Вапоридису и Ч. М.</i>	63
35. <i>Сунђер</i>	73
36. <i>Дреени угаљ</i>	76
37. <i>Камени угаљ</i>	79
38. <i>Вар</i>	80
39. <i>Шећер</i>	83
40. <i>Памук</i>	88
41. <i>Хартија</i>	91

---

*) Довде су узети чланци из IV Читанке г. г. П. Ђ. Ђ. и Ур. Бл., из издања од 1889. године; а остали су чланци до краја већином преведени и израђени по француским уџбеницима.

ШКОЛСКЕ КЊИГЕ

Буквар за народне школе (<i>друго издање</i>)	1 грош
Читанка за народне школе (II. разред)	2 ”
Буквар за основ. српско-народне шк. (<i>др. изд.</i>)	1 ”
Читанка за I. разред (<i>друго издање</i>)	2 ”
Читанка за II. разред	2 ”
Читанка за III.	3 ”
Читанка за IV. разред	2 ”
Мала Црквена Историја	1 ”
Катихизис	1 ”
Мала Српска Граматика	2 ”
Граматичица за I. и II. разред	1 ”
Граматичица за III. разред	1 ”
Мали Земљопис	2 ”
Познавање Природе	2 ”
Хришћанске Светиње	2 ”
Срп. Граматика за III. и IV. р. од Љ. Стојановића	3 ”

~~~~~  
 „ГОЛУБ“ Календар 1 Грош.  
 ~~~~~

ОВЕ КЊИГЕ НАЛАЗЕ СЕ НА ПРОДАЈУ

у

КЊИЖАРНИЦИ Л. КРСТИЋА

у ЦАРИГРАДУ

2 - ГАЛАТА КУЛЕ-КАПУ - 2

CONSTANTINOPLE

Тако исто и у Књижарницама :

Солуну, Битољу, Ориду, Прилепу, Скопљу, Дебру, Призрену,
 Приштину, Костуру, Корчи.